

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HATODIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PESTY FRIGYES

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA
FÜZETKÖZLŐ HIVATALA

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

3 13602

TARTALOM.

- I. Szám. Magyarország és egyes törvényhatóságainak népesedési mozgalma. **K o n e k S á n d o r** tól.
- II. » Nagy férfiak szerepe a történelemben. (Székf. ért.) **Z s i l i n s z k y M i h á l y** tól.
- III. » **K a z i n c z y G á b o r** irodalmi hatásáról. Irodalom-történeti tanulmány. **J a k a b E l e k t** től.
- IV. » Emlékbeszéd **U r h á z y G y ö r g y** felett. **S z i l á g y i S á n d o r** tól.
- V. » **P a l a c z k y F e r e n c z** emlékezete **Z s i l i n s z k y M i h á l y** tól.
- VI. » A nemzetgazdaságtan és módszere s a társadalmi tudományok terén való haladás nehézségei. **W e i s z B é l á t** től.
- VII. » A magyar jogi műnyelv kérdéséhez. Jogirodalmi tanulmány, tekintettel jogi műnyelvünk jelenére, múltjára, mivoltára és gyökeres javítására. **B a k o s G á b o r** tól.
- VIII. » A fémvaluta kérdése a tudomány jelen állása szerint. Első rész: »Egyszerű vagy kettős valuta?» **K a u t z G y u l á t** tól.
- IX. » A magyar és osztrák államháztartás 1868—1877-ig. **L á n g L a j o s** tól.
- X. » Gróf **T e l e k i D o m o k o s** emlékezete. **D e á k F a r k a s** tól.
- XI. » Emlékezés **Z l i n s z k y I m r e** l. tagra. **T ó t h L ő r i n c z** től.
- XII. » A perdöntő eskü és az előzetes tanúbizonyítás a középkori magyar perjogban. (Székf. ért.) **H a j n i k I m r é** től.
-

A MAGYAR ÉS OSZTRÁK
ÁLLAMHÁZTARTÁS

1868—1877-ig.

IRTA

LÁNG LAJOS.

BUDAPEST, 1881.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A magyar és osztrák államháztartás 1868—1877-ig.

I.

A képviselőház zárszámadási bizottsága s még inkább a legfőbb számszék kétségkívül nagy érdemeket szereztek magoknak azon ritka fáradsággal és gondnal összeállított kimutatások által, melyek alkotmányos háztartásunk első tiz évéről az első összefüggő képet adják. Bármily nagy elismeréssel viseltünk azonban e munkálat iránt, talán nem csalódunk, ha azt állítjuk, hogy az abban foglalt gazdag és becses anyag csak akkor fog igazán hasznunkra válni, ha a magánszorgalom is igyekezni fog hozzájárulni az annak tárgyát képező nagy kérdések tisztázásához, vagy legalább megvilágításához. A hivatalos szorgalom fölkutatta és összeállította az adatokat. De bármily hangosan beszéljenek már e számok magokban is, igazán meggyőző, egykönnyen meg nem dönthető következtetéseket csak akkor vonhatunk belőlök, ha hazai viszonyainak más országok viszonyaival való egybevetése útján élénk és megkapó színeket vázolhatunk arra a képre, mely most csak rajz. Az alakok, melyek előttünk állnak, kétségkívül szabatosak, de az élet melegét, a közvetlenség erejét csak akkor fogják nyerni, ha az ön szigorú egyhangúságát és szintelen árnyalását az ecset tarka szingazdagsága váltja föl. Nagy vonásokban alig fog változni a kép. De igen sok részlet csak ezután nyeri a kellő világítást. S ha az avatott most is csak ugyanazon tanulságokat vonja le, mint azelőtt, mégis meglesz az a haszon, hogy a mit eddig csak kevesen tudtak, szélesebb körök közvagyoná lesz. A hangjegyekből, melyeknek értelmét aránylag csak kevesen tudják, kitör a dallam, melynek itt elkomo-

lyítő és ernyedetlen munkára serkentő, amott fölvidító és a munkára újabb ösztönt adó sorai csak azután válhatnak az értelmes közönség közkincsévé.

Minél nagyobb értéket tulajdonitunk a számszék adatainak, annál kíváncsabbnak kell tartanunk, hogy azokat más országok hasonló adataival egybeállítsák és egybevelessék. S ép ezért talán nem cselekszünk egészen haszon és érdek nélküli munkát, midőn a számszéknek hazánkra vonatkozó adatait összehasonlítjuk az osztrák zárszámadásoknak ugyanazon tíz évre szóló adataival.

Lesz talán, ki helyesebbnek tartja vala, ha csak az osztrák viszonyok helyett egyéb országok viszonyait is tüzetes összehasonlítás tárgyává tesszük. Ha mégis főleg csak Ausztriára korlátozzuk az összehasonlítást, tesszük ezt azért, mert ennek viszonyai érdekelnek bennünket leginkább s mert ennek sokban hasonló viszonyai követelik meg leginkább az összehasonlítást, annál is inkább, minthogy e kötelességünket mind-
eddig igen lanyhán teljesítettük.

De még ily korlátozott mérvben sem nyújthatunk e fontos kérdés minden részleteit felölelő tanulmányt. Már az értekezés kerete hozza magával, hogy ez összehasonlítás csak a legkimagaslóbb érdekű jelenségekről szól. Nem a tárgyat egészen kimerítő alapos szakmunka igényeivel lép föl e dolgozat. Csak figyelmeztetésül akar inkább szolgálni azok részére, kiket a tárgy érdekel. S ha a fölhívásnak meglenne az az eredménye, hogy mások alaposabban és behatóbban foglalkoznának e kérdéssel, abban lelnők legfőbb jutalmunkat.

S végül talán fölösleges is megjegyeznem, hogy midőn e tudós testület előtt van szerencsém szólni, nem a politikus, vagy pártember, hanem egyedül a közigazdaság és pénzügy tudományának egyik igénytelen munkása beszél belőlem, ki távol attól, hogy egyik vagy másik pártot a másikkal szembeállítaná, erejéből telhetőleg a tudomány komoly tárgyilagosságával igyekezik vizsgálni nem annyira a hibákat, melyeket e téren eddig pártkülönbség nélkül elkövettünk, mint inkább azon czélokat, melyeket nem kevésbé pártkülönbség nélkül szem előtt kell tartanunk.

II.

A számszék és a zárszámadási bizottság csak a zárszámadás adataiból merített. Innen van, hogy említés nélkül hagyta nemcsak a mi, de az összes szárazföld budget-törvényhozásának legmegrögzöttebb, s mindazáltal kevés figyelemre méltott nyavalyáját. Értjük amaz örökös módosítást, melyen az egyszer meghozott pénzügyi törvény az év folyamán kivétel nélkül átmegy, s pedig természetesen mindig az államháztartás annyira óhajtott egyensúlyának még nagyobb sérelmére.

Fontos e körülmény reánk nézve két okból is. Először azért, mert zárszámadásaink, noha egészben jóval szabatosabbak, mint az osztrák zárszámadások, ez egy pontban nem tüntetik fel oly világosan és áttekinthetően a póthitelek okozta módosításokat. De fontos másodszor s főleg azért is, mert a póthitel fölbujánózása nem annyira a kormányok, mint magok a törvényhozó testületek hibája, s a mai tökebőség s bármely csekély jobb kilátások mellett kétszeresen lehet attól tartanunk, hogy a törvényhozó testület nem lesz mindig képes a kellő egyensúlyt föntartani az üdvös, de csak a jövőben kamatozó befektetésekre szükséges kiadások s a viszonyaink közt elérhető bevételek közt.

Egyedül Angliában ragaszkodnak szigoruan ahhoz az elvhez, hogy kiadást csak a korona, illetőleg a kormány kezdeményezhet. Minden szárazföldi parlamentben a képviselőház szintegy gyakorolja a jogot az államháztartás egyensúlyának nagy hátrányára. A közmunkák, egyes művelődési célok, a közhivatalnokok fizetésének javítása, hasznos és humanitarius jellegök mellett, nem egyszer lesznek kortesfogások egyesek és pártok kezében. S a parlamenti budget e nagy fogyatkozását csak úgy lehetne orvosolni, ha követhetnők az angol példát, vagy legalább is tartózkodnánk a pénzügyi törvény minden olyan utólagos módosításától, mely az egyensúly rovására történik.

De lássuk magokat a számokat, hogyan módosult időközben a budget-törvény nálunk úgy, mint Ausztriában, s talán még egyéb következtetéseket fogunk levonhatni.

A budget-törvény és módosításai

Magyarországon.

Év	A pénzügyi törvény.			A módosított pénzügyi törvény.		
	Kiadás	Bevétel	Eredmény	Kiadás	Bevétel	Eredmény
1868	130,518,300·40					
1869	185,508,305	172,786,806	— 12,721,599			
1870	192,557,338	184,332,859	— 8,224,479	213,435,417·27 ¹ / ₂	184,332,859	— 29,102,547·72 ¹ / ₂
1871	260,804,172	242,361,810	— 18,442,362	263,086,572	242,526,210	— 20,660,362
1872	296,297,069	252,947,034	— 43,350,035	298,055,081·75	253,084,093·75	— 44,970,988
1873	263,763,970	249,057,873	— 14,706,097	285,016,508·67	249,958,635	— 35,549,872·33
1874	256,733,827	224,027,907	— 32,705,920	258,079,737·51 ¹ / ₂	224,527,907	— 33,541,829·48 ¹ / ₂
1875	238,876,207	217,210,650	— 21,665,557	238,935,448	217,210,650	— 21,724,798
1876	232,796,328	224,424,683	— 8,371,645	238,168,324·65	225,424,683	— 12,743,640·35
1877	236,602,042	216,056,105	— 20,545,937	243,040,689·11 ¹ / ₂	216,480,804	— 26,559,884·88 ¹ / ₂

Ausztriában.

Év	A pénzügyi törvény.			A módosított pénzügyi törvény.		
	Kiadás	Bevétel	Eredmény	Kiadás	Bevétel	Eredmény
1868	320,230,326	281,245,907	— 38,984,319	320,636,095	289,394,549	— 31,341,546
1869	299,326,671	296,284,176	— 3,042,495	300,418,001	296,326,611	— 6,091,390
1870	320,739,254	317,195,040	— 3,544,214	340,439,234	317,145,066	— 23,294,168
1871	345,676,940	333,949,907	— 11,627,033	349,319,734	333,959,505	— 15,360,220
1872	353,714,207	353,776,901	+ 62,694	356,623,505	353,741,909	— 2,281,596
1873	389,929,292	393,677,697	+ 3,748,405	394,129,651	378,133,326 · 28 ¹ / ₂	— 15,995,324 · 71 ¹ / ₂
1874	383,265,313	383,298,975	+ 33,664	384,860,168	397,636,184 · 19 ¹ / ₂	+ 12,776,020 · 29 ¹ / ₂
1875	381,370,406	373,089,899	— 8,281,007	384,494,571	386,054,220 · 56 ¹ / ₂	+ 1,559,649 · 56 ¹ / ₂
1876	403,170,570	372,702,342	— 30,468,228	405,245,059	373,552,342	— 31,692,717
1877	405,569,474	376,637,817	— 28,921,657	409,952,556	379,265,517	— 30,687,039

Az 1868—1877-ig terjedő tiz év alatt nincs egyetlen egy sem, melynek budgetje utólag nevezetes változást ne szenvedett volna. Ennyiben megegyeznek a magyar és osztrák adatok teljesen. De van különbség a két budget közt, s pedig az osztrák budget javára. S ez az, hogy Ausztriában nemcsak a kiadásokat, de lehetőleg a bevételeket is szaporították. Így előfordult legalább egyszer, 1875-ben, hogy a póthitelek következtében 8,281,007 frtról 1,559,649 frt $56\frac{1}{2}$ krra szállt le. Így látjuk azt, hogy nálunk a bevételek négyszer, 1868-ban, 1874-ben, 1875-ben és 1877-ben mutatnak tetemes emelkedést, s háromszor, 1869-ben, 1871-ben és 1876-ban kisebb emelkedést, s csak háromszor, 1870-, 1872- és 1873-ban csökkenést; ezek közül is csak az utóbbi terjedt nagyobb összegre. Szóval, ha összeadjuk azon összegeket, a melyekkel a bevételeket póthitelek által növeszték és apasztották, úgy minden esetre tetemes pluszt kapnánk.

Ha ellenben nézzük, mi történik nálunk, úgy látni fogjuk, hogy a póttintézkedésekkel nem apasztották ugyan bevételeinket, de nem is gyarapították soha. Nálunk a bevételek a póttintézkedések által vagy érintetlen maradtak, mint 1870-ben, 1875-ben és 1876-ban, vagy csak igen kevésse gyarapodtak, mint a többi években. S miért? Mert a parlamentek általában igen könnyen szavaznak meg kiadásokat, de csak igen nehezen bevételeket.

A póthitelek okozta módosításokat a magyar zárszámadások csak 1876-tól fogva adják áttekinthetően, miután egyszer 1870-ben adták, de azóta elhagyták. Ez okból a részletes összehasonlítást természetesen csak az utolsó tiz évre korlátozhatjuk. De ha látni fogjuk, hogy az ily módon nyilatkozó tanulságok megegyeznek azokkal, melyeket a korábbi évek szembeötlőbb adataiból meríthetünk, talán mégis némileg megállható következtetésekre juthatunk.

A legkirívóbb két eltérés 1870-ben és 1873-ban mutatkozik, úgy nálunk mint Ausztriában. Nálunk mind a két esetben több mint 20 millió forintra megy az eltérés, a bevételeknek ugyyszólván változatlansága mellett. Ausztriában 1870-ben szintén 20 millió forint az eltérés a bevételek majdnem teljes változatlansága mellett; 1873-ban pedig 18 millió forint, de

részben, több mint 5 millió forint erejéig, a bevételek apasztása mellett. Korlátozzuk az összehasonlítást csak 1870-re, miután e részben birunk mindkét oldalról áttekinthető kimutatást.

Természettudósok mondják, hogy minden szerves lény embriója ugyanazon átalakulási phasisokon megy át és ugyanazt a képet nyújtja, mint a teljesen kifejlett organismus. Eme két embryonalis budgetről, melyet most láttunk, csakugyan el lehet azt mondanunk, hogy valóságos mikrokosmosai az illető nemzetek teljes budgetjének. Lényegökben teljesen szószerint és hiven közöljük azokat s a közöttük mutatkozó hasonlóság és eltérés valóban jellemzi úgy magokat a kimutatásokat mint a két ország teljes budgetjeit.

A közösügyi költségek szerepelnek mindkét oldalon, mint a póthitelek legfőbb okai. Ebben nyilatkozik a hasonlóság. Az eltérés viszont abban mutatkozik, hogy Magyarország a közmunkák és saját nemzeti aspiratiói érdekében is engedett meg magának nevezetes póthiteleket, mit Ausztriáról nem mondhatni. S mutatkozik főleg még abban is, hogy míg a magyar kimutatás egyszerű és correct, addig az osztrák, ha talán kedvezőbb, annyira bonyolult és kuszált, hogy sem a budget-tudomány, sem a közönséges soliditas elveinek egészen meg nem felel.

Ez állításainkat csak megerősítik az utolsó két évről szóló adatok, melyek, mint már jelzők, a már felhozott példán kívül egyedül szolgáltatnak mindkét részről teljesen összehasonlítható képet.

Megszavazott kiadás 1870-re.

Magyarországon.

Törvény	Rendes kiadás	Rendkívüli kiadás	Összes kiadás
Az 1870: XI. t. cz. pénzügyi törvény	153,904,661	38,652,677	192,557,338
Az 1870: XXX. t. cz. lánczhid megvételére		6,773,040	6,773,040
Az 1870: XXXVI. t. cz. igazságügymin. részére	270,758		270,758
Az 1870: XL. t. cz. a kereskedelmi min. részére		376,342	376,342
Az 1870: XLIV. t. cz. a honvédelmi min. részére		5,000,000	5,000,000
Az 1870: XLV. t. cz. a belügymin. részére		162,000	162,000
Az 1870: XLVI. t. cz. a közokt. min. részére	823,063	38,768	861,849
Az 1871: II. t. cz. közösgyekre	7,347,592 · 27 ¹ / ₂		7,347,592 · 27 ¹ / ₂
Az 1871: XIII. t. cz. a fiunei korm. részére	53,498	33,000	86,498
Összesen.....	162,349,572 · 27 ¹ / ₂	51,035,845	213,435,417 · 27 ¹ / ₂

Megszavazott kiadás 1870-re.

Ausztriában.

Az 1870. év szükségleteire előirányzott:

az 1870. ápril 12-ki pénzügyi törv.	320,739,254	frtot
az 1871. július 28-ki törvény a kö-		
vetkező póthitelekkel, és pedig		
belügyminiszteriumra	149,000	»
honvédelmi miniszteriumra	440,633	»
közüktatási miniszteriumra	422,442	»
pénzügyi miniszteriumra	53,500	»
földmív. miniszteriumra	60,000	»
subventiókra	473,000	»
közösügyekre	17,022,643	»
Összesen	339,360,461	frtot.

Ez előirányzott szükségletből azonban az

1870. ápril 12-iki pénzügyi törvény	
(VII. szakasz, 4. kikezdés) értelmé-	
ben, a következő 1871. év terhére	
esik	3,959,380 frt.

Marad az 1870. év előirányzott szükségletére 335,401,081 frt.

Hozzászámítva az 1869-ről áthozott hitel-

maradványokat	5,038,153 frt.
-------------------------	----------------

Lesz az 1870-iki szükséglet 340,439,234 frt.

Megszavazott budget 1876 ra.

Magyarországon.

	Kiadás	Bevétel
Az 1875: LV. t. cz. (az 1876. p. törvény)	232,796,328	224,424,683
Póthitelek.		
Az 1875: XLIX. t. cz. A 80 milliós járad. kamataira	1,200,000	
Az 1876: XXII. törv. cz. Az 1870. és 1871. közösügyi kiadásokra	170,564 · 71 ¹ / ₂	
Az 1876: XXIV. t. cz. Hor- vát- és Slavonországgal.	10,005	
Az 1876: XXV. t. cz. Adóle- számolási költségekre . . .	150,000	
Az 1876: XXIX. t. cz. Phyl- loxera kiirtására	80,000	
Az 1876: XXX. t. cz. Párisi nemzetk. méterhivatalra	11,120 · 80	
Az 1876: XXXIV. t. cz. A brassó-tömösi vasutra . .	1,000,000	1,000,000
Az 1876: XLI. t. cz. A nagy- szebeni kir. árvaház és a károlyfehérvári kápta- lant illető alapítványi ju- talékra	124,625	
Az 1876: XLII. törv. cz. Az 1876. és 1877. közös költ- ségekre	1,086,522 · 77 ¹ / ₂	
Az 1876: XLIII. t. cz. árviz- kölsönökre	280,000	
Az 1876: XLV. t. cz. közle- kedési czélokra	1,179,559	
Az 1876: LI. törv. cz. erdélyi kath. kórházakra	7,600	
Összesen . .	238,168,324 65	225,424,683

Megszavazott budget 1877-re.

Magyarországon.

	Kiadás	Bevétel
Az 1876: XLVI. törv. cz. (az 1877. p. törvény).....	236,602,042	216,056,105
Póthitelek.		
Az 1876: LI. t. cz. Erdélyi ka- tonai kórházakra	10,241,471 $\frac{1}{2}$	
Az 1877: VII. t. cz. Honvéd- felszerelésre	425,065,32	
Az 1877: IX. t. cz. Járadék kibocsátásra.....	15,940	
Az 1877: XV. törv. cz. Párisi kiállításra	75,000	
Az 1877: XVII. t. cz. Besz- terczebányai gőzfűrészre	91,378	
Az 1878: II. t. cz. Diósgyőri vasgyárra.....	667,695	424,798
Az 1878: VIII. t. cz. 1877-ki közösügyi költségekre..	3,047,482,391 $\frac{1}{2}$	
Az 1878: XII. t. cz. fővárosi közmunkák tanácsának.	67,826	
Az 1878: XV. t. cz. Közleke- dési czélokra	1,524,573,18	
Az 1878: XVI. t. cz.	513,447,241 $\frac{1}{2}$	
Összesen ..	243,040,689,111 $\frac{1}{2}$	216,480,894

Megszavazott budget 1876-ra.

Ausztriában.

Kiadás.

Az 1875. deczember 25-iki pénzügyi törvénynyel.....	403,170,570 ft.
Az 1876. márcz. 15. törvénynyel galicziai inségre	700,000 »
Az 1876. márczius 15. törvénynyel némely tárczára	385,910 »
Az » márcz. 18. törv. kath. lelkészek támogatására .	600,000 »
Összesen.....	<u>404,856,480 ft.</u>

Ebből az 1875. évi decz. 25. és 29. pénzügyi törvények értelmében az 1877-dik évre irandó	4,036,943 ft.
Marad.....	<u>400,819,537 »</u>

Ehhez az 1875. hitelmaradványok..... 4,425,522 ft.

Bevétel.

Az 1875. decz. 25. törvénynyel.....	372,702,342 ft.
Az 1876. márczius 18. törvénynyel a vallásalapból.....	600,000 »
Az 1876. márczius 15. törv. kibocsátott kötvényekből.....	250,000 »
Összesen.....	<u>373,552,342 ft.</u>

Megszavazott budget 1877-re.

Ausztriában.

Kiadás.

Az 1876. decz. 29. pénzügyi törvénnyel...	405,569,474	frt.
Az 1877. május 17. törvénnyel, különböző minisztériumoknál.....	4,654,073	frt.
Az 1877. febr. 25. törvénnyel néhány alsó- ausztriai község középítkezéseinek elő- mozdítására	500,000	»
Összesen	410,723,547	frt.

Ebből az 1876. decz. 29. pénzügyi törvény szerint az 1878. évre irandó.....	4,807,934	»
Marad.....	405,915,613	frt.

Ehhez az 1876. hitelmaradványok..... 4,036,943

Bevétel.

Az 1876. decz. 29. pénzügyi törvénnyel...	376,637,817	frt.
Az 1877. május 17. törvénnyel.....	2,627,700	»
Összes fedezet.....	379,265,517	frt.

Ha az utóbb felhozott póthiteleket összehasonlítjuk a korábbiakkal, egy különbség fog mindenekelőtt szemünkbe ötlenni. S ez az, hogy a míg nálunk a kisebb közösügyi kiadásokat is póthittel fedezték, Ausztriában találtak módot, azokat a rendes költségvetésbe fölvenni. Ez mindenesetre előnyére szól az osztrák eljárásnak. De másrészt az is kétségtelen, hogy a póthitelek oly tág mérvű használata, mint a minőt itt tapasztalunk, hogy t. i. 1870. és 1871-iki kiadásokat is kelljen még 1876-ban fedezni, annyira ellenkezik a budget fogalmaival, hogy még akkor sem helyeselhető, ha a rendes költségvetés és nem póthitelek útján történik.

Egy másik feltűnő körülmény, hogy Ausztriában nagyobb mérvben veszik igénybe a póthitelt mint azelőtt. S ha részletesen megnézzük, mire szolgálnak ezek a póthitelek, látni fogjuk, hogy vasutépítésre. Más szóval, a mint Ausztria kezdett a befektetési politika terére lépni, ő is csak úgy fedezte szükségleteit póthittel, mint azt mi is tettük s tesszük, fájdalom, a legujabb időkig.

Ha szorosan vesszük a budgettudomány követelményeit, a különböző póthitelekből csak igen kevesen állhatnak meg. Mert csak igazán rendkívüli, előreláthatatlan és elodázhatatlan kiadások azok, melyeket póthittel szabad fődözni. Ilyenek nevezetesen a háborúk vagy elemi csapások és inségek okozta kiadások. Ezek azonban oly csekély szerepet játszanak a főnebbi kiadások közt, hogy szinte egészen elvesznek a közöttük fölburjánzó egyéb, meglehet igen hasznos, de semmiesetre sem előreláthatatlan és elodázhatatlan költségek között.

E tekintetben alig van különbség a két ország eljárása közt. S ha az osztrák póthitelezés azon természete, hogy a kiadásokkal szemben fedezetekről is szeret gondoskodni, előnyösen is különbözteti meg azt a mi eljárásunktól, láthatjuk egyszersmind azt is, hogy ez igyekezet inkább alaki mint anyagi. Mert a bevétel gyanánt beállított tételek nem igen képeznek valóságos bevételt. S ha e részben volna is némi előny az osztrák részen, teljesen lerontja azt számvitelüknek ismételten tapasztalt bonyolult és kusza volta, mely az ellenőrzést igen nehezíti, ha épen lehetetlenné nem teszi.

III.

E nyitány után, melynek itt még csak futólag elhangzó motívumai mind erősebben és teljesebben kifejtve térnek majd vissza előadásunk későbbi folyamában, áttérhetünk tulajdonképeni tárgyunkra: a zárszámadások adataira, s pedig egyelőre magának a végeredménynek megállapítására, a későbbi szakaszokra tartva fenn a kiadások és bevételek részletesebb fejtegetéseit s az azokból részben önként folyó következtetéseket.

Ha a magyar és osztrák zárszámadásokat egymással összehasonlítjuk és keressük, miben állanak kölcsönös előnyeik és fogyatkozásaik, arra a meggyőződésre jutunk, hogy az osztrák zárszámadások alakilag mindenestre felette állanak a magyar zárszámadásoknak, de anyagilag és tartalmilag aligha nem a mi zárszámadásainkat illeti a fölény.

Az osztrák zárszámadások elejétől fogva meglehetősen egyenlő rendszert követnek és ez által lényegesen megkönnyítik az áttekintést s az egyes évek eredményeinek összehasonlítását. A magyar zárszámadások ellenben más és más rendszert követnek 1868-tól egész 1874-ig, úgy szólván évenként, s csak az utóbb említett évtől fogva ragaszkodnak szorosan egy elszámolási módhoz. A rendszerek e különfélesége hozza magával, hogy összehasonlításról pusztán az eredeti zárszámadások végeredményei után alig lehet szó. S innen van az is, hogy mindazon adatok, melyeket eddig budgetjeink végeredménye felől még a legtekintélyesebb szakemberek is közzétettek, igen lényeges eltéréseket mutatnak. — A magyar számszéknek az utolsó tíz év adatait ugyanegy rendszer szerint összeállító kimutatása véget vetett e bajnak.

Az egyes évek kiadásait és bevételeit feltüntető egyöntetű adatokat hiteleseknek ismerte el a zárszámadási bizottság is, mely különben sok tekintetben eltérő véleményt tanúsított. Ezeket az adatokat tehát mi is elfogadjuk, habár azok csoportosítása körül s az azokból levonandó következtetések tárgyában nem is értünk mindig egyet a számszékkel, mint azt lejjebb tüzetesebben lesz alkalmunk kifejteni.

Ennyit a zárszámadások alakjáról, s ezzel áttérhetünk a zárszámadások végeredményeinek anyagi, vagyis tartalmi méltatására.

A mily őszintén elismerjük az osztrák zárszámadásoknak egyöntetű voltukban rejlő alaki előnyét, ép oly kevésé lehet szemet hunynunk azon körülmény előtt, hogy az osztrák zárszámadások végeredményei nem felelnek meg a szigorú valóságnak. Az osztrák zárszámadásokat kezdettől fogva egy külön számszék állította össze, mely azonban, úgy látszik, napjainkig nem emelkedett az önállóság és tekintély ama fokára, melyet a magyar számszék csakhamar elért. A magyar zárszámadások

csak 1870-től fogva erednek a számszéktől. S habár ez első zárszámadás még nem igen mutat önállóságra, már az 1871-iki évben meglátszik a függetlenségre irányuló törekvés, mely egy-két évig sok ingadozást és tapogatódzó kísérletet is tanúsít, de 1874-től kezdve határozott és következetes önállóságra vergődik. A számszék ily magatartása mindenesetre kényelmetlenebb a kormányra nézve, mint az, melyet Ausztriában látunk, de talán egyszersmind jobban felel meg az alkotmányos ellenőrzés fogalmának.

E bevezetés után lássuk a magyar és osztrák költségek végeredményeit a megfelelő zárszámadások sommázata szerint s állítsuk mindjárt mellé a költségvetési törvények és póthitelben előírányzott eredményt.

A következő két táblázat, úgy hiszszük, eléggé megerősíti az imént mondottakat. Ausztriában a zárszámadások ugyszólván kivétel nélkül kedvezőbb eredményt mutattak, mint az előírányzat, míg nálunk a számszék e kedvezőbb és elnéző irányzata csak egy-két éven át tart.

Igaz ugyan, hogy ez még nem elég bizonyíték. Mert mondhatnók, hogy a zárszámadás azért kedvezőbb, mert az eredmény tényleg is kedvező volt. Ámde ha tekintetbe vesszük, mily rendetlen módon ingadoznak a magyar számszék adatai a kedvezőbb eredményt felmutató első években, a kiadások apadását tüntetve fel oly években, melyekről mindenki azt tudja, hogy nagyobb kiadással jártak; míg ellenben mennyire megfelel a köztudatnak a kiadások és bevételek hullámzata a későbbi, kedvezőtlenebb eredményt felmutató években; s ha továbbá látjuk, hogy az ugyszólván folytonosan kedvezőbb végeredményt feltüntető osztrák zárszámadások három éven át egészen egyenlő bevéteit és kiadást tüntetnek fel: akkor természetsszerűleg gyanakvással kell eltelnünk úgy a magyar zárszámadásoknak 1870—1873-ig terjedő, mint az osztrák zárszámadásoknak különbség nélkül minden évre szóló adatainak vagy legalább is azok csoportosítási módjának valósága és helyessége iránt.

Csak növekedni fog még e gyanakvásunk az osztrák zárszámadások helyessége iránt, ha részletesebben vizsgáljuk, minek köszönhetik ez állítólagos *plus*-ok eredetüket.

A költségvetés végeredménye a zárszámadások szerint.
Magyarországon.

Év	A zárszámadás szerint			A végleges elő- írányzat eredménye
	Kiadás	Bevétel	Eredmény	
1870	357,730,704·30 ¹ / ₂	353,275,361 14 ¹ / ₂	— 4,455,343·16	— 29,102,547·72 ¹ / ₂
1871	282,897,024·44 ¹ / ₂	271,602,794·71	— 11,294,229·73 ¹ / ₂	— 20,660,362
1872	258,710,186·59 ¹ / ₂	231,706,969·05	— 27,003,217·54 ¹ / ₂	— 44,970,988
1873	277,012,925·48	277,224,302·72	+ 211,377·24	— 35,549,872·33
1874	258,079,737·51 ¹ / ₂	224,527,907	— 33,551,830·51 ¹ / ₂	— 33,541,829 48 ¹ / ₂
1875	238,935,448·1 ¹ / ₂	217,210,650	— 21,724,798·1 ¹ / ₂	— 21,724,798
1876	246,127,442·82	214,866,509 47 ¹ / ₂	— 31,260,933 34 ¹ / ₂	— 12,743,640·35
1877	247,566,483·73 ¹ / ₂	221,115,449·87	— 26,451,033·86 ¹ / ₂	— 26,559,884·88 ¹ / ₂

Ausztriában.

Év	A zárszámadás szerint			A végleges elő- írányzat eredménye
	Kiadás	Bevétel	Eredmény	
1868	324,968,163·37	325,251,333·48	+ 283,170·11	— 31,341,546
1869	300,479,593·9	323,192,604·1	+ 22,713,010·92	— 6,091,390
1870	332,332,653·55 ¹ / ₂	355,570,518·89	+ 23,237,465·33 ¹ / ₂	— 23,294,168
1871	345,645,431·25 ¹ / ₂	356,296,984·37 ¹ / ₂	+ 10,651,553·12	— 15,360,229
1872	353,037,876·87	367,205,809·14 ¹ / ₂	+ 14,167,932·27 ¹ / ₂	— 2,281,596
1873	398,851,429·65	398,851,429·65		— 15,995,324·71 ¹ / ₂
1874	400,248,029·21	400,248,029·21		+ 12,776,020·19 ¹ / ₂
1875	391,764,181·79	391,764,181·79		+ 1,559,649·56 ¹ / ₂
1876	415,904,412·45	381,418,078·81	— 34,486,333·64	— 31,692,717
1877	415,478,460·73	388,130,334·54 ¹ / ₂	— 27,328,126·18 ¹ / ₂	— 30,687,039

Igy látunk mindenekelőtt az 1868. év elején egy tetemes pénztári készletet, mely tett 29,673,191 frt 52¹/₂ krt.

Az 1868-iki 283,170 forint 11 krajczár *plus*-nál látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	15,111,330·85 forint,
visszafizetett subventiókból	2,226,448·80 »
közös activákból	18,803,996 40 »
Összesen... ..	<u>36,181,775·65 forint.</u>

Az 1869-iki 22 millió 713,010·92 *plus*-nál látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	8,659,277·43
visszafizetett subventiókból	1,877,471·20 ¹ / ₂
államadósságból	4,754,807 58 ¹ / ₂
közös activákból	4,300,814
1868 előtti időkből szár- mazó bevételekből	<u>5,881,410·32</u>
Összesen	<u>25,463,780·54.</u>

Az 1870-iki 23 millió 237,865 33¹/₂ *plus*-nál látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	12,329,936·87
visszafizetett subventiókból	6,098,761·23 ¹ / ₂
államadósságból	9,090,136·55
visszanyert közösügyi költ- ségekbenl	<u>15,032,505·51</u>
Összesen.	<u>42,551,340·16¹/₂.</u>

Az 1871-iki 10 millió 651,553·12 *plus*-nál látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	9,393,690·67 ¹ / ₂
visszafizetett subventiókból	5,821,208·32
államadósságokból	<u>5,206,958·11¹/₂</u>
Összesen	<u>20,421,857·11.</u>

Az 1872-iki 14 millió 167,932·27¹/₂ *plus*-nál látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	1,525,489·96
visszafizetett subventiókból	499,793·33
államadósságból	427,987·55 ¹ / ₂
Összesen.....	<u>2,453,270·84¹/₂.</u>

Az 1873-iki egyenlegnél látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	1,416,008 5 ¹ / ₂
visszafizetett subventiókból	982,512·28
államadósságokból	140,896·6 ¹ / ₂
pénztári készletekből....	12,386,629·28 ¹ / ₂
Összesen.....	<u>14,920,045·68¹/₂.</u>

Az 1874-iki egyenlegnél látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	3,325,405·47 ¹ / ₂
visszafizetett subventiókból	1,273,656·07
pénztári készletekből....	20,326,546 36
államadósságból	12,097,473·88 ¹ / ₂
Összesen.....	<u>37,023,081·79.</u>

Az 1875-iki egyenlegnél látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	1,149,594·93
visszafizetett subventiókból	1,209,262·50 ¹ / ₂
volt központi activákból..	7,038,744·48 ¹ / ₂
államadósságból	17,407,266·40
Összesen.....	<u>26,804,868 32.</u>

Az 1876-iki 34 millió 486,078·64 *deficit*-nél látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	327,386 60
visszafizetett subventiókból	33,115·79
államadósságból	16,570,502·14 ¹ / ₂
Összesen.....	<u>16,931,004·53¹/₂.</u>

Az 1877-iki 27 millió 328,126·18¹/₂ *deficit*-nél látunk bevételkép:

államjavak eladásából....	257,426·52
visszafizetett subventiókból	11,715·3
volt központi activákból..	683,007·40
államadósságból	17,837,317·26
Összesen.....	<u>18,789,466·21.</u>

S e mintegy 270 millió frtnyi bevételeken kívül még a költségvetés keretén kívül maradó kölcsönökből bevételkép:

az 1873—1875. évek alatt	80,000,000 forintot,
1876-ban.....	54,483,925 »
1877-ben.....	85,755,379 »
1876-ban.....	822,365.76 »
1877-ben.....	3,644,812·13 ¹ / ₂ ftot,

továbbá a költségvetés keretén kívül, a régibb központi állami előlegpénztárak követeléséből bevételkép, vagyis a költségvetés keretén kívül:

Összesen..... 229,706,481·89¹/₂ frt,

vagyis összesen közel 500 millió forint olyan bevétel, mely a magyar zárszámadásokban legalább 1874. óta bevétel gyanánt vagy egyáltalán nem fordul elő, mint például az államadósság és a pénztári készletek, — vagy csak igen szerény mérvben: mint az államjavak eladása, közös activák és subventiók visszafizetése. S ha jogos és tényleges bevételnek ismerjük is el a visszafizetett subventiókat, az államjavak elidegenítését, a pénztári készleteket, a volt közös aktivákat, noha ezeknél sem lehet szem elől téveszteni azt a körülményt, hogy ezek csak ideig-óráig szolgáltatnak jövedelmet — lehetetlen valóságos bevételnek elismerni azt, a mi kölcsönökből keletkezett, s a mi 285 millió forintnál többre megy. Ezzel az összeggel tehát mindenesetre le kell szállítani a bevételt, ennyivel romlik Ausztria mérlege a lefolyt 10 év alatt, bármit gondoljunk is egyéb bevételeiről.

A zárszámadások szerint volt az eredmény

1868: +	283,170·11
1869: +	22,713,010·92
1870: +	23,237,865·33 ¹ / ₂
1871: +	10,651,553·12
1872: +	14,167,932 27 ¹ / ₂

vagyis összesen + 78,953,531·76.

1873-tól 1875-ig a kiadás és bevétel kiegyenlítették egymást.

1876: — 34,486,078 · 14

1877: — 27,328,128 · 18¹/₂

vagyis összes — 61,814,206 · 82¹/₂.

A zárszámadások végleges eredménye a lefolyt első tíz évre tehát:

+ 12,139,324 · 86¹/₂.

Ha ez összeget levonjuk a több, mint 285 millió adósságból, marad még mindig 273 millió deficit az első tíz évre, a mely alatt pedig, mint láttuk, több, mint 200 millió forint oly jövedelme volt Ausztriának, melyre, oly bőven legalább, nem igen tarthat igényt a következő években.

Előáll már most az a kérdés, minő volt Magyarország mérlege e lefolyt első tíz év alatt. Mert hogy a zárszámadásokban mutatkozó összefoglalások nem használhatók első kezdettől fogva, azt a mondottak után fölösleges ismételni. De itt van előttünk a zárszámadási bizottságnak az első tíz évről szóló jelentése, melynek a számszék által szolgáltatott adatait a bizottság is kifogástalanoknak ismerte el. Ez adatok egy alapon mutatják a lefolyt évek kiadásait és bevételeit. S ha ezekből levonjuk az átfutó kezelést s a bevételekből meg a kölcsönökből befolyt pénzeket, úgy megkapjuk a viszonyaink között egyedül elfogadható mérleget. Ugyan így állította föl a mérleget előttünk már Lukács Béla országos képviselő, a zárszámadási bizottság jelentéséről szóló tanulmányában.

Kiadások és bevételek mérlege kölcsönök nélkül Magyarországon.

	Kiadás.	Bevétel.	Eredmény.
1868	147,536,150	154,067,734	+ 6,531,593
1869	165,584,587	152,517,789	— 13,066,798
1870	199,973,383	171,224,038	— 28,749,345
1871	215,132,191	179,577,338	— 35,554,853
1872	237,527,042	186,627,868	— 50,899,174
1873	251,214,746	181,707,410	— 69,507,336
1874	252,112,118	190,294,845	— 61,817,223
1875	235,995,018	192,727,056	— 43,267,962
1876	246,506,261	211,516,208	— 34,990,053
1877	252,252,819	218,628,966	— 33,623,853.

Ha ugyanazon alapon megigazítanók az osztrák zárszámadások eredményeit, vagyis sértetlenül hagynók a kiadásokat, de levonnók a bevételekből a kölcsönöket, úgy Ausztriára nézve következő lesz az eredmény.

**Kiadások és bevételek mérlege kölcsönök nélkül
Ausztriában.**

	Kiadás.	Bevétel.		Eredmény.
1868	324,968,163	325,251,333	+	283,170
1869	300,479,593	318,437,797	+	17,958,204
1870	332,332,653	346,480,382	+	14,147,729
1871	345,645,831	351,090,026	+	5,444,595
1872	353,637,876	366,777,422	+	13,739,940
1873	398,851,429	398,710,533	—	140,896
1874	400,248,029	348,150,556	—	52,097,473
1875	391,784,181	334,356,915	—	57,407,266
1876	415,904,412	310,303,651	—	105,591,761
1877	415,478,460	284,537,138	—	130,940,822.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy 1874. és 1875. években, nem lévén világosan kitüntetve, mily arányban használták föl a költségvetés keretén kívül elszámolt 80 milliós kölcsönt, — egyenlő arányban osztottuk fel azt a két év terhére.

S meg kell még jegyeznünk azt is, hogy e mérlegben is valóságos bevételnek vettük ama fönnebb külön felsorolt rendkívüli s oly mérvben, mint eddig, vissza nem térő jövedelmeket. E jövedelmek különböző szereplésének tulajdonítandó ama roppant ingadozás is, valamint az ép a vége felé mutatkozó hanyatlás is, melyet az osztrák budgetbevételeinél tapasztaltunk.

A kiadások és bevételek mérlegének megállapítása után térjünk át a kiadásoknak és bevételeknek részletesebb vizsgálatára.

IV.

Sem a számszék, sem a zárszámadási bizottság nem elégedett meg e mérleggel, hanem tovább ment és igyekezett különbséget megállapítani rendes és rendkívüli kiadásaink és

bevételeink közt, és az így megigazított kiadások és bevételek alapján kimutatni, mennyiben tudtuk rendes kiadásainkat rendes bevételeinkkel fedezni és mennyiben nem.

A rendes és rendkívüli jelleg megállapításánál azonban természetesen nagy eltérés mutatkozott a számszék és a zárszámadási bizottság felfogása között.

A számszék a közös rendkívüli kiadásokat valódi kiadásoknak vette föl, míg a zárszámadási bizottság az ezen közös vagyonnak a mi pénzünkben szerzett részét nem tekintette kiadásnak, hanem vagyoncserének. E különbség a tíz év alatt 32,138,760 frt.

A számszék a vasutakba fektetett intercalaris kamatokat kiadásoknak tekintette, a zárszámadási bizottság előlegnek. E különbség tesz 6,995,046 frtot.

A számszék a szőlődézsma-kölcsonnól az eredeti előirányzatot meghaladó kiadást ráfizetésnek vette, a bizottság előlegnek. E különbség tesz 2,181,428 frtot.

A számszék azon befektetéseket, melyek közvetlenül hasznót nem hajtó beruházásokat képeznek, habár különben productiv jeleggel bírnak is, szintén egyszerű kiadásoknak tekintette; a bizottság ellenben vagyoncserét képező kiadásoknak. Ilyenek, hogy csak nagyobbakat említsünk, a sugárút, kö- és víziútak építése, Dunaszabályozás, fiumei kikötő stb. E különbség többre megy 30 millió frtnál.

S végül, hogy ismét csak a kiválóbbat említsük, a számszék a régiebb előlegből befolyt összegeket nem tekintette rendes bevételeknek, míg a bizottság rendes bevételeknek vette. Ez utóbbi különbség tesz 14,130,147 frtot.

Eme jelentékeny eltérések mellett a felfogásban természetesen jelentékeny eltéréseket látunk az eredményben is; a mit legjobban szemlélhetünk, ha mind a számszék, mind a zárszámadási bizottság által megigazított mérleget közöljük.

Magyarország netto mérlege a számszék szerint.

Év	Kiadás	Bevétel	Eredmény
1868	109,782,197	119,772,102	+ 9,989,905
1869	107,529,219	111,175,065	+ 3,645,846
1870	115,243,426	118,030,971	+ 2,787,545
1871	127,370,279	126,146,152	— 1,224,127
1872	135,352,670	126,727,913	— 8,624,757
1873	143,107,964	124,800,311	— 18,307,653
1874	149,139,831	129,460,964	— 19,678,867
1875	149,231,276	136,791,832	— 12,439,444
1876	161,285,483	147,231,028	— 14,054,455
1877	172,561,672	159,482,100	— 13,079,572

Magyarország netto mérlege a zárszámadási bizottság szerint.

Év	Kiadás	Bevétel	Eredmény
1868	99,408,152	123,084,063	+ 23,595,918
1869	101,168,915	113,668,027	+ 12,499,112
1870	117,171,378	121,319,645	+ 4,148,267
1871	115,839,163	128,799,749	+ 12,460,586
1872	122,679,376	127,421,047	+ 4,741,721
1873	137,188,448	125,238,464	— 11,449,984
1874	141,800,374	129,798,478	— 12,001,896
1875	144,267,167	137,233,065	— 7,034,102
1876	152,541,817	147,718,501	— 54,829,316
1877	166,245,541	160,602,526	— 5,643,045

Részünkről sem a számszék, sem a zárszámadási bizottság felfogását nem oszthatjuk teljesen. Mert, hogy csak egykét dolgot hozunk fel: a vízi és kőutakra, Dunaszabályozásra tett kiadásokat csakugyan nem tekinthetjük egyszerű kiadásoknak, mint a számszék; de viszont az előlegek visszafizetését sem tekinthetjük egyszerű bevételnek, mint a bizottság.

De tovább megyünk, meg vagyunk róla győződve, hogy minél több oldalról vizsgálónk e kimutatásokat, annál nagyobb eltérésekkel találkozánánk a felfogásban. Ez már a netto számítások átká.

S különben is e sorok főczélja némi párhuzamot vonni hazánk és Ausztria pénzügyei között. Ugyanily számításokat tenni Ausztriában, mint tett e részben a számszék és a zárszámadási bizottság, azonban merő lehetetlenség. Nemcsak egy értekezésnek sovány kerete, de egy nagy vaskos munkának a legkisebb részletekre beható tanulmánya mellett is alig tudnánk e részben oly eredményre jutni, mely csak némileg is meggyőzhetné azt a kevés figyelőt is, kit a részletek bonyolultsága már rég ki nem fárasztott.

A két ország budgetjeinek nem mindig egyező természete mellett lemondunk tehát a netto eredmények e megállapíthatásáról, melyek különben is mindig több csalódásra, mint komoly és gyümölcsöző tanulságokra vezettek. Hanem a helyett áttérünk a brutto kiadások és brutto bevételek összehasonlítására, s e kiadások és bevételek egyes főbb s az összehasonlításra alkalmasabb csoportjainak szembesítésére.

V.

Ha kiadásainkat és bevételeinket közelebbről vizsgáljuk, az első, a mi figyelmünket kihívja, a kiadások tetemes gyarapodása Ausztriában és különösen Magyarországon. 324 millió forintról 415 millióra szaporodtak azok szomszédainknál, és 147 millió forintról 252 millió forintra nálunk. A gyarapodás 28% Ausztriában és 71% Magyarországon. E részben tehát az arány ránk nézve sokkal kedvezőtlenebb. De talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy Ausztriára és Magyarországra nézve ugyanazon egy 1868. évet venni föl az összehasonlítás

kiindulási pontjául, mikor az egyik ország állami és közigazgatási intézményeit már a fejlettség magas fokára hozta, míg a másik a legkezdetelegesebb viszonyok közt élt, nem egészen helyes. Ha nem akarunk egészen igazságtalanok lenni önmagunk iránt, azon évtől fogva kellene talán az összehasonlítást megkezdeni, midőn az első állami szervezkedésen túl voltunk, s ha így az 1870. évet vesszük az összehasonlítás kiindulási pontjául, azt látjuk, hogy Ausztria kiadásai 332 millió forintról 415 millió forintra, Magyarország kiadásai 200 millió frtról 252 millió forintra szaporodtak kilencz év alatt. A gyarapodás ez időtartam alatt 25⁰/₀ Ausztriában, és 26⁰/₀ Magyarországon.

E méltányosabb kiindulási pont felvétele mellett tehát az arány nem oly kedvezőtlen ránk nézve, és körülbelül egyenlő azzal, melyet Ausztriában látunk. Meg kell azonban itt jegyez-nünk, hogy a 26⁰/₀-os gyarapodást elértük már három év alatt, mert 1873-ban már 252 millió forintra gyarapodtak kiadásaink, ugyanannyit, 252 milliót tettek 1874-ben és 1875-ben, csak pillanatra szálltak le 235 millióra, hogy már 1876-ban 246 millióra és 1877-ben 252 millióra emelkedjenek. Valamivel kedvezőbb lesz az összehasonlítás Ausztriával, ha tovább megyünk és a legutolsó adatokat, az 1876-iki zárszámadásokat és az 1879-iki pénzügyi törvényt is tekintetbe vesszük.

E szerint volt a kiadás

Magyarországon	Ausztriában
1878. zárszámadás 282 mill. frt.	512 mill. frt.
1879. pénz. törv. 256 » »	471 » »

Az 1878. év occupationalis költségei nálunk úgy mint Ausztriában nagy csorbát ütöttek az államháztartáson, oly magasra csigázva a kiadásokat, a minők azok még nem voltak soha. Eddig teljes a hasonlóság. De már a következő évben nagy az eltérés. Magyarország leszorította kiadásait ismét 256 millió forintra, Ausztria ellenben csak 471 millió forintra tudta leszorítani kiadásait. A kiadások különbsége 1877 és 1879 közt Magyarországon alig egy-két millió, Ausztriában 415 millióról 471 millió, vagyis 56 millió forint.

Honnan e nagy különbség? Egyrészt onnan, hogy Ausztria kimerítette immár ama rendkívüli forrásokat, melyeket

eleinte oly bőven vett igénybe; s más részt onnan, hogy a legújabb időben Ausztria is szakított a befektetések terén tanúsított takarékoságával, és mind rohamosabban fokozta ilyenemű kiadásait.

Ha tehát most nézzük a gyarapodási arányt az 1870-től 1879-ig terjedő tíz évben, úgy az már nem lesz oly kedvezőtlen Magyarországra nézve. Magyarország kiadásai ugyanis ez idő alatt 200 millió forintról 256 millió forintra, Ausztria kiadásai 332 millió forintról 471 millió forintra szaporodtak. Az arány lesz 28°/_o Magyarországon és 41°/_o Ausztriában.

Már e különbség is mutatja, hogy kiadásaink gyarapodásának azon mérete, melyet a legutóbbi időben tanúsítottak, nem lesz csökkenthető. Több mint valószínű, hogy ezek ezután is abban az arányban fognak gyarapodni s a legveszedelmesebb ábrándban ringatnók magunkat, ha azt hinnők, hogy kiadásainkat a jövőben leszállíthatjuk, vagy csak mai színvonalukon is megtarthatjuk. Még jobban meggyőződhetünk azonban e komor igazságról, ha kissé széjjel nézünk és más országok budgetjeit is tekintetbe vesszük.

Nem akarjuk fölös számok fölhordásával fárasztani a figyelmet, s azért csak azt az országot hozzuk fel, mely a közmunkák terén követett eljárásával legközelebb áll hozzánk, t. i. Franciaországot.

Franciaország állami kiadása volt

1869-ben 2,137,054,624 frank.

1879-ben 3,115,272,000 »

Az 1870-iki évet azért nem vettük föl kiindulási pontul, mert az háborús év volt. Az arány, melyet így tizenegy évre nyerünk, 32°/_o, a miből eléggé kitűnik, hogy az 1870. és 1879. két végpont között mutatkozó emelkedés semmi rendkívüli jelleggel nem bír, hanem olyan természetű, melynek tényezői maradandóan hatnak és a jövőre is fogják éreztetni hatásukat. Áttérve a kiadások részletezésére, hiven fönnebb kimondott elveinkhez, csak a kiadások amaz egy-két csoportját hasonlítjuk össze, melyek leginkább alkalmasak arra, hogy következtetést engedjenek vonni az államháztartás állapotára és vezetésére.

E főcsoportot nézetünk szerint az államadósságok kamatai és törlesztése és a hasznos befektetések képezik.

A mily világos azonban az első osztály, ép annyira szükségli a magyarázatot az utóbbi.

Mit értünk hasznos befektetés alatt?

A számszék csoportjai közt van egy: az ingatlanok szerzésére fordított költség, mely talán leginkább felelne meg e fogalomnak. Mi mindazáltal nem ezt veszszük alapúl. E csoportban ugyanis nagy szerepet játszanak különféle közigazgatási építkezések, hivatalok, vámházak stb., melyek kétségkívül igen hasznosak, és a melyeket számszerűleg könnyen összehasonlíthatnánk az osztrák e nemű kiadásokkal, melyeknél mindazáltal a hasznosság mérve iránt roppant nehéz, sőt épen lehetetlen volna bármily csak megközelítő fogalmat is adni. Részünkről tehát helyesebbnek tartjuk a számszék e csoportjából csak az állami vasutakra és a két budapesti hidra kiadott összegeket fölvenni, melyek különben is az aránytalanúl legnagyobb összegeket képezik s az összehasonlításra a legalkalmasabbak. De ez még nem elég. E tétélekhez a számszék által a rendes közigazgatási kiadások közt felsorolt s a kö- és vizi utakra s a flumei kikötőre tett kiadásokat is fölveszszük. Végül még ide csatoljuk a vasutársulatoknak kamatbiztosítás czímén előlegezett összegeket. Szóval a hasznos befektetések összehasonlításánál alapúl veszszük a közlekedési czélokra hozott áldozatokat, mint a melyek az ily nemű kiadások legnagyobb részét képezik, hasznosságuk mérvét illetőleg leginkább szembeötlők, mindkét országban egyforma beosztással kezeltetnek, s így az összehasonlításra minden tekintetben legalkalmasabbak. De talán helyes e csoportosítás azért is, mert egyrészt az államadósságok kamatajra, másrészt a hasznos közmunkákra és vasuti subventiókra kiadott összegek viszonya mutathatja leginkább, mily arányban kell az állampolgárokat pusztán inproductiv kiadások miatt terhelni, és mily arányban számíthat az így igénybe vett állampolgár az állam hathatós támogatására.

Tekintsük tehát első sorban azt, a mit a két ország államadósságok kamatja fejében fizet.

Államadósságok kamatja.

Magyarország.			Ausztria.
1868	50,529,767	—	83,624,750
1869	51,417,449	—	72,582,292
1870	42,679,968	—	83,209,280
1871	52,516,922	—	84,064,863
1872	53,351,445	—	87,689,194
1873	55,364,320	—	79,369,180
1874	58,345,933	—	81,533,698
1875	65,520,559	—	80,218,231
1876	67,522,186	—	83,481,267
1877	76,425,370	—	87,104,213.

Mielőtt e két táblázatból a tanulságot levonnók, némi kis magyarázatot kell adnunk azok megértésére.

A magyar államadósságok kamatainál hirtelen csökkenést látunk 1870-ben, a mi a korábbi két évben a közös államadóssági járuléknál történt túlfizetésnek tudandó be.

Az osztrák államadósságok kamatai 1869-ben mutatnak hirtelen csökkenést, a mi viszont a szelvényadónak köszönhető. A következő évek emelkedését továbbá az előbbi években történt magyar túlfizetéseknek s a későbbi ugrásokat valószínűleg elszámolási különbségeknek kell betudni.

E magyarázat után azt a tanulságot vonhatjuk le a két budgetből, hogy hazánkban több mint 50 százalékkal szaporították az államadósságok kamatait, míg ellenben Ausztriában még ha az 1869 évet vennők is kiindulási pontúl, nem egészen 21 százalékot tesz a gyarapodás. Hasonlag kedvezőtlen a viszony, ha azt tekintjük, mily arányban állanak e kiadások a két ország összes kiadásaival. Magyarországon 252 millió összes kiadásból 76 millió az államadóssági kamat, a mi 30%-nak felel meg. Ausztriában 415 millió után 87 millió az államadóssági kamat, vagyis alig 21 százalék.

S ezzel áttérhetünk a kiadások másik főcsoportjára, melyet a következő két táblázat tüntet föl.

Közeledési költségek Magyarországon.

Tárgy	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877
	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.
Közutak	2,725,697	3,088,023	4,139,970	5,207,600	5,520,101	4,886,211	4,674,886	2,310,727	2,732,732	2,901,573
Vízi utak	732,763	640,434	1,480,975	1,494,293	1,694,263	1,216,684	1,393,527	810,110	578,307	754,533
Fiume	—	—	—	4,949	75,316	358,023	813,663	821,342	885,617	938,898
Lánczhid	—	—	6,671,610	101,430	—	—	—	—	—	—
Margithid	—	—	—	—	133,337	1,893,209	1,857,381	1,317,377	208,117	11,815
Államvasutak	9,735,346	11,857,141	25,316,514	21,531,362	24,369,901	24,811,383	15,409,324	5,280,390	3,938,542	3,829,601
Vasuti subventió	—	—	3,034,332	3,252,085	6,187,491	12,796,245	15,426,112	14,317,377	11,506,615	10,536,760
Összesen:	13,193,806	15,585,598	37,643,391	31,591,719	37,980,409	45,971,755	29,574,903	24,217,122	19,899,930	18,980,180

Közeledési költségek Ausztriában.

T á r g y	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877
	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.	frt.
Közutak	4,726,389	4,352,742	5,051,950	4,980,798	5,869,759	6,287,741	6,512,102	5,882,097	5,973,980	4,948,703
Vízutak	1,145,119	1,476,150	1,496,018	1,594,263	1,854,447	1,940,614	1,852,294	2,062,407	1,994,350	2,004,738
Dunagőzh. társ. r.	—	—	—	—	172,274	228,859	332,849	481,448	481,131	481,570
Déli vasut r.	—	—	—	—	—	824,693	794,772	779,086	823,224	818,289
Államvasutak	—	—	—	—	—	—	—	—	15,877,471	13,322,859
Vasuti subventio	200.000	6,445,632	11,864,824	11,762,398	11,438,321	16,890,772	18,322,498	23,016,509	25,086,777	19,947,193
Összesen	6,077,567	12,274,524	18,412,792	17,337,459	19,334,802	26,172,689	27,814,515	32,221,547	50,236,933	41,523,332

E két tábla elég világosan beszél. Magyarország 1868-ban 13 milliót költött, midőn Ausztria beérte 6 millióval. 1869-ben Magyarország $15\frac{1}{2}$ milliót költött, de már akkor Ausztria is nekiiramodott és $12\frac{1}{4}$ milliót költött. Ettől fogva Magyarország rohamosan haladt előre $37\frac{1}{2}$, $31\frac{2}{2}$, 37 és 46 milliót költvén e célra az 1870—73-iki években, míg Ausztria lassabban bár, de szintén folyton haladva 18, 17 és 19, végre 26 milliót fordít e célra. Hogy e kiadások aránytalanul legnagyobb része igen hasznos befektetés és hogy Magyar ország azok nélkül alig lett volna képes a későbbi adófölemeléseket elviselni, az kétségtelen. Az általános európai válság mellett azonban kimaradhatatlan volt a catastropha, legalább Magyarországra nézve. S ezért nálunk már 1874-ben beállt a fordulat. Ausztria ellenben, mely a korábbi években nem annyira, mint mi, még tovább folytatta a befektetéseket, és tulajdonkép csak most kezdett azokba belemelegedni. Így Magyarország $29\frac{1}{2}$, $24\frac{1}{2}$, $19\frac{3}{4}$ és 19 milliót, Ausztria ellenben $27\frac{3}{4}$, $32\frac{1}{4}$, $50\frac{1}{4}$ és $41\frac{1}{2}$ milliót fordított az 1874—77. években e célokra, a miből egyszersmind az is látszik hogy az 1876. év Ausztriát is megállapodásra kényszerítette.

VI.

Ha a bevételeket akarjuk vizsgálni, természetesen, hogy főleg csak a rendes állami jövedelmeket szabad szem előtt tartanunk. És értjük ez alatt azokat, melyekre az állam adókból, jövedékekből, díjakból, illetékekből, államvagyonból stb. tesz szert.

Az államháztartás helyességének szempontjából elsőrendű fontossággal bír az a kérdés, minő arányban áll a bevételek ez összege az állam összes kiadásaihoz. Minél kisebb lesz a különbség a kettő közt, annál kedvezőbb a helyzet; minél távolgóbb az ür, mely őket egymástól elválasztja, annál fenyegetőbb a veszély, mely amaz egyensúly hiányából származhatik.

Mielőtt az arányt kimutatnók, meg kell jegyeznünk, hogy ama táblázat, mely a zárszámadási bizottság jelentésének 70 és 71. lapjain folytattatik, körülbelül megfelel a rendes bevételek helyes fogalmának. A zárszámadási bizottság jelentésének 70. és 73. lapján vannak még egyéb rendes állami jövedelmek: időközi kamatok, térítvények, kölcsönalapok bevételei és egyéb közigazgatási bevételek czímén, melyek évenként

1¹/₂—4 millió forintba mennek, melyeket azonban mi elhanyagoltunk, minthogy bajos volna azokkal megfelelő osztrák bevételeket szembeállítani.

S ha e részben némileg hiányosan járunk el, másrészt kárpótlásul meg lesz az a biztos tudatunk, hogy levont következtetéseink nem nyugszanak oly alapon, mely nekünk kedvezne s így, ha mindannak daczára kedvezőbb lesz az eredmény ránk nézve, mint Ausztriára, nem tarthatunk attól, hogy az eredmény nem felelne meg a valóságnak.

Az állami összes kiadások és állami rendes bevételek Magyarországon.

	Kiadások.	Rendes bevételek.	A bev. aránya a kiadásokhoz.
1868	147,536,150	137,929,073	94 ⁰ / ₀
1869	165,584,587	141,419,810	85 ⁰ / ₀
1870	199,973,383	157,730,335	79 ⁰ / ₀
1871	215,132,191	167,760,411	78 ⁰ / ₀
1872	237,527,042	175,031,647	74 ⁰ / ₀
1873	251,214,746	174,014,016	69 ⁰ / ₀
1874	252,112,118	180,628,012	71 ⁰ / ₀
1875	235,995,018	184,204,688	78 ⁰ / ₀
1876	246,506,361	198,264,304	80 ⁰ / ₀
1877	252,252,819	208,433,011	82 ⁰ / ₀

Az állami összes kiadások és állami rendes bevét. Ausztriában.

	Kiadások.	Rendes bevételek.	A bev. aránya a kiadásokhoz.
1868	324,968,163	268,401,731	82 ⁰ / ₀
1869	300,479,593	289,175,694	96 ⁰ / ₀
1870	332,332,653	311,351,684	93 ⁰ / ₀
1871	345,645,431	333,058,922	99 ⁰ / ₀
1872	353,037,076	364,954,464	103 ⁰ / ₀
1873	398,851,429	373,031,490	93 ⁰ / ₀
1874	400,248,029	353,410,715	88 ⁰ / ₀
1875	391,764,181	354,491,932	90 ⁰ / ₀
1876	415,904,412	353,262	84 ⁰ / ₀
1877	415,478,460	353,519,424	85 ⁰ / ₀

A mi a két táblázatnál mindenekelőtt szemünkbe ötlík, az a körülmény, hogy az állami rendes bevételek 1868-ban megfeleltek a közösiügyi quota arányának, 137 milliót téve

nálunk, 268 milliót Ausztriában, tíz év múlva pedig 208 millióra mentek nálunk, és 353 millióra Ausztriában. A mig tehát kezdetben meg volt a helyes arány 4 : 8, ma az arány 3 : 7. Szóval, a mig Magyarország nemcsak kiadásait fejlesztette, tőle lehetőleg emelte bevételeit is, a mit Ausztria abban az arányban legalább tenni elmulasztott.

Még érdekesebb lesz a kép, ha nézzük, mely években esik kisebb-nagyobb emelkedés, vagy veszteglés. Magyarország ugy szólnán folyton fokozta bevételeit, a mennyiben bevételei a tíz éven át évről-évre 137, 141, 147, 167, 175, 174, 180, 198 és 208 millió forintot tettek, s így a legkedvezőtlenebb 1874—1877. években is dicséretes törekvést mutatnak az államháztartási egyensúly föntartására. Ausztriában ellenben ugyanaz idő alatt 268, 289, 311, 333, 364, 373, 353, 354, 353 és 353 milliót tettek a bevételek. Vagyis Ausztriában fokozódtak ugyan a bevételek 1873-ig, a meddig a fokozódás önkéntes volt, de aztán a kedvezőtlenebb 1874. évben leszálltak 20 millióval 353 millióra, s az állam négy éven át mitsem tett bevételei szaporítására, a kiadások folytonos növekedése daczára.

Ugyanezt látjuk, ha a bevételek százalékos arányát tekintjük. Az önálló háztartás első évében Magyarország állami kiadásának 94 százalékát tudta fedezni rendes bevételeiből. Ez után az arány folyton kedvezőtlenebb volt 1873-ig, a mennyiben 1869—1873-ig leszállt 85, 79, 78, 74 és 69 százalékra, de 1874-től fogva megkezdődtek az emelkedések és 1874—1877-ig lesz 71, 78, 80 és 82% a javulás. Ausztriában ellenben volt a kezdetleges arány 82 százalék, mely javult folyton 1872-ig, főlemelkedve némi kis közbeeső eséssel 96, 93, 99 és 103 százalékra. De 1873-ban beállott a fordulat, s azóta az arány folyton kedvezőtlenebb, a mennyiben 1873—1877-ig leszállt 93, 88, 90, 84 és 85 százalékra.

Ez előleges összehasonlítás után térjünk át magoknak a rendes bevételeknek összehasonlítására s itt adjuk, mint már mondtuk, első sorban a zárszámadási bizottság táblázatát a magyar rendes állami bevételekről s vele szemben összeállítottuk az osztrák rendes állami bevételeket, némi nem egészen megfelelő tételek kihagyásával, a mivel azonban inkább Ausztriának kedveztünk, mint önmagunknak.

Tényleg befolyt állami jövedelmek, adók, jövedékek és államvagyon után, Magyarországon.

	1868	1869	1870	1871	1872
<i>Egyenes adók:</i>					
Földadó	29.599,367	23.684,724	25.254,083	23.953,317	22.695,223
Házadó	5.147,476	4 702,201	4.876,196	5.156,782	5.530,023
Jövedelemadó	4.342,867	5.684,762	7.771,055	7.658,672	6.863,541
Személyes kereseti adó	5.839,723	5.499,941	5.603,824	5.590,426	5.489,960
Malomadó	—	—	—	6	3,627
Kereskedelmi-, ipar- és védelmi adó	—	—	—	22	22,429
Keresetadó	—	—	—	—	—
Nyilv. számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója	—	—	—	—	—
Bányaadó	—	—	—	—	—
Tőkekamat- és járadékadó	—	—	—	—	—
Vasúti és gőzhajózási szállítás használata utáni adó	—	—	—	—	—
Cseléd-, kocs- és lótarasért, tekeasztalokért és játékhelyis. fiz. adó	—	—	—	—	—
Vadászatra használható fegyverek adója	—	—	—	—	—
Általános jövedelmi pótdó	—	—	—	—	—
A magyar és horvátszlav. határörvidék egyenes adói (adóptótlék Bellovárnál)	—	—	—	—	1.843,103
Együtt állami adó ¹⁾	44.929,433	39.571,628	43.505,158	42.359,225	42.447,906
Földtehermentesítési járulék ²⁾	13.156,173	16.177,816	17.616,295	17.283,741	16.418,440
Késedelmi kamat	47,903	942,839	1.425,713	1.420,491	1.284,475
Adóbehajtási illetékek	51,692	—	—	631,288	718,117
Az egyenes adók főösszege	58.185,201	59.692,283	62.547,166	61.694,745	60.868,938
<i>Fogyasztási adók:</i>					
Szeszadó	5.415,301	6.722,857	6.491,065	6.798,077	6.167,087
Boradó	2.466,519	2.509,294	2.502,645	2.555,731	2.758,647
Húsdó	1.865,763	1.915,322	1.948,157	1.956,480	2.030,659
Söradó	897,729	1.173,670	1.238,704	1.493,398	1.407,832
Czukoradó	865,916	842,396	896,340	1.511,156	1.077,328
Különfélék	1.180,375	10,303	18,224	31,806	142,137
A fogyasztási adók összege	12.691,603	13.173,842	13.095,135	14.346,648	13.583,620
Határvámból kezelési költségátal. és különféle bevételek	450,000	460,210	455,247	482,715	455,870
Bélyeg	3.682,956	4.038,605	4.099,085	4.540,854	5.440,408
Jogilletékek és díjak	6.954,334	8.941,924	10.319,446	11.406,381	12.101,178
Fémjelzés	21,647	26,499	23,239	27,161	31,459
Út-, hid- és révvám	202,458	198,445	76,688	9,816	61,069
Dohányjövődék ³⁾	16.701,672	18.494,479	18.366,250	23.565,942	25.444,762
Lottójövődék	2.463,067	2.678,085	3.777,422	3.027,623	3.071,709
Sójövődék	15.269,152	12.103,432	13.718,926	14.279,464	14.564,396
Államjóságok és igazgatóságok ⁴⁾	5.691,084	3.667,050	5.100,076	5.057,990	4.353,237
Államerdek	2.918,254	3.896,542	3.226,425	5.897,047	8.453,951
Bányászat és pénzverés	5.188,865	9.449,135	11.896,435	9.928,772	10.281,750
Államnyomda	238	242	12,057	276,103	388,429
Államépületek	106,537	54,891	36,026	35,767	42,554
Államvasutak és gyárak tiszta jövedelme	400,000	50,000	450,000	1.249,860	1.678,444
Az államvasutak és gyárak üzl. költségei fedezésére	183,662	461,634	1.851,119	2.750,657	3.615,079
Ingó államvagyon	391,966	227,695	1.003,064	623,588	1.105,067
Különféle bevételek a pénzügyi tárczánál	1.340,699	1.011,079	2.420,318	766,314	1.266,999
Állami lötenyész-intézetek ⁵⁾	922,672	1.209,679	1.319,773	1.832,721	1.717,914
Posta	3.333,662	3.675,465	4.021,956	4.657,504	4.886,566
Távirda	792,479	873,096	879,895	1.244,161	1.565,988
Bányailletékek	35,865	35,498	34,587	58,578	52,189
I. Összeg:	137.929,073	141.419,810	157.730,335	167.760,411	175.031,647

	1873	1874	1875	1876	1877
Földadó	22.857,317	26.476,324	26.384,399	26.960,122	28.555,722
Házadó	5.300,074	6.026,903	6.180,006	6.867,138	6.614,920
Jövedelemadó	7.688,206	8.731,679	123,492	131,641	131,356
Személyes kereseti adó	5.307,319	5.950,371	—	—	—
Malomadó	34,698	43,053	49,265	45,680	45,569
Kereskedelmi-, ipar- és védelmi adó	270,456	333,730	373,806	358,365	342,647
Keresetadó	—	—	12.776,192	12.507,113	13.562,168
Nyilv. számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója	—	—	1 311,909	1.660,848	1.002,115
Bányaadó	—	—	76,907	76,110	69,414
Tőkekamat- és járadékadó	—	—	1.552,795	2.596,753	2.682,022
Vasúti és gőzhajózási szállítás használata utáni adó	—	—	822,913	2.093,622	2.180,465
Cseléd-, kocs- és lótarasért, tekeasztalokért és játékhelyis. fiz. adó	—	—	154,969	322,729	230,033
Vadászatra használható fegyverek adója	—	—	119,326	268,136	247,593
Általános jövedelmi pótdó	—	—	—	5.723,503	9.019,182
A magyar és horvátszlav. határörvidék egyenes adói (adóptótlék Bellovárnál)	—	—	—	—	—
Együtt állami adó ¹⁾	41.458,070	47.562,060	49.926,979	59.611,763	64.683,206
Földtehermentesítési járulék ²⁾	16.091,564	18.390,637	18.893,245	19.747,182	20.504,279
Késedelmi kamat	1.340,908	1.505,752	1.415,656	1.603,002	1.837,602
Adóbehajtási illetékek	721,101	903,304	934,139	838,293	280,218
Az egyenes adók főösszege	59.611,643	68.361,753	71.170,019	81.800,240	87.305,305
<i>Fogyasztási adók:</i>					
Szeszadó	6.098,462	5.983,037	6.666,380	5.796,195	5.538,834
Boradó	2.681,964	2.639,124	2.707,598	2.937,979	2.918,720
Húsdó	2.001,210	2.007,968	2.051,191	2.202,943	2.245,710
Söradó	1.420,249	1.127,354	1.092,293	995,657	905,330
Czukoradó	1.010,585	713,346	738,398	535,752	741,922
Különfélék	20,550	20,094	—	—	—
A fogyasztási adók összege	13.233,018	12.491,023	13.255,860	12.468,526	12.350,510
Határvámból kezelési költségátal. és különféle bevételek	457,908	456,041	467,380	464,033	464,450
Bélyeg	6.645,963	6.895,963	7.355,397	7.776,336	7.819,722
Jogilletékek és díjak	13.513,687	14.758,069	14.295,684	13.522,769	14.910,444
Fémjelzés	26,048	18,055	16,319	14,474	14,967
Út-, hid- és révvám	42,543	38,453	23,040	26,546	23,350
Dohányjövődék ³⁾	25.615,063	25.011,791	25.681,882	27.658,880	29.255,105
Lottójövődék	3.830,822	4.178,700	4.068,844	4.211,778	4.277,960
Sójövődék	13.251,364	12.196,031	12.612,229	12.951,162	13.814,750
Államjóságok és igazgatóságok ⁴⁾	4.447,061	4.715,063	4.795,424	4.340,510	4.539,865
Államerdek	6.917,177	5.800,248	6.263,293	5.008,677	5.403,732
Bányászat és pénzverés	8.875,587	9.554,322	7.130,285	9.119,039	8.603,830
Államnyomda	456,331	432,747	480,180	468,579	663,517
Államépületek	39,626	40,197	38,578	32,444	37,032
Államvasutak és gyárak tiszta jövedelme	1.198,723	75,411	1.550,000	2.177,044	2.625,000
Az államvasutak és gyárak üzl. költségei fedezésére	6.343,104	5.594,763	5.449,198	6.192,068	5.613,686
Ingó államvagyon	513,685	883,224	486,121	520,235	653,758
Különféle bevételek a pénzügyi tárczánál	825,322	1.301,268	1.077,105	901,078	862,029
Állami lötenyész-intézetek ⁵⁾	1.636,393	1.327,970	1.026,962	1.400,917	1.884,916
Posta	4.936,481	4.983,545	5.232,649	5.344,220	5.594,397
Távirda	1.544,759	1.405,166	1.621,160	1.779,827	1.622,396
Bányailletékek	51,708	118,209	107,079	84,922	92,284
I. Összeg:	174.014,016	180.628,012	184.204,688	198.264,304	208.433,011

¹⁾ Az 1868—1871. évi állami adóösszegekben a magyar és horvát-szlavon határörvidék egyenes adói befoglalva nincsenek, miután ezek akkor a közös hadügyi minisztérium bevételei közé vették fel.

²⁾ A magyarországi földtehermentesítési alap kiadása (kamat-tőketörlesztés és kezelési költség) a földtehermentesítési adóptótlékból 1868-ban 2.748,081 frt erejéig nem volt fedezhető; a következő években azonban az adóptótlék túlhaladta a kiadást, úgy hogy a fölösleg az államkincstár által az előbbi években nyújtott előlegek és az azok utáni kamatok törlesztésére volt fordítható; fordítottat pedig:

	kamatra	előleg törlesztés	együtt
1869.	783,226	387,705	1.170,931
1870.	959,792	900,596	1.860,388
1871.	949,235	476,925	1.426,160
1872.	642,774	—	642,774
1873.	483,156	—	483,156
1874.	1.181,305	—	1.181,305
1875.	2.272,885	1.026,566	2.299,451
1876.	896,013	2.756,608	3.652,621
1877.	1.511,718	2.882,750	4.394,468
	8.680,104	8.431,150	17.111,254

A kincsári követelés 1877. végével még tett 9.994,868 frtot.

³⁾ Az osztrák kezelésig számára beváltott dohánylevelek beváltási ára ezen összegekben nem foglaltatik.

⁴⁾ Azonkívül a készletek fogyasztásából befolyt 3.901,187 frt.

⁵⁾ Közte a bérhátralekok fejében befolyt 1.808,044 frt is foglaltatik.

⁶⁾ Közte 47,604 frt perköltségekből.

⁷⁾ Közte a 10 krosz pénzjegyek be nem váltásából 1.088,476 frt.

⁸⁾ 1868-ban a honvéd. minisztériumnál.

Rendes állami jöve-

delmek Ausztriában.

Tényleg befolyt jövedelmek.	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877
<i>Egyenes adók:</i>										
1. Földadó	31.284,592.31 ^{1/2}	37.424,807.43 ^{1/2}	36.813,688.87	37.277,036.04 ^{1/2}	37.162,333.98 ^{1/2}	36.666,339.48 ^{1/2}	36.725,624.78 ^{1/2}	36.716,963.47 ^{1/2}	37.021,614.85 ^{1/2}	36.769,980.84
2. Házadó	14.391,813.80	18.183,599.41 ^{1/2}	18.692,734.31 ^{1/2}	19.545,250.91	20.351,106.94	21.291,505.86	22.756,247.53 ^{1/2}	23.606,324.84	23.566,610.97	23.690,739.93
3. Kereseti adó	5.154,444.45 ^{1/2}	8.253,708.19 ^{1/2}	8.646,794.80	8.710,438.98 ^{1/2}	9.247,360.32	9.551,313.07	9.510,523.95 ^{1/2}	9.357,486.39	9.096,822.65 ^{1/2}	9.212,927.54
4. Jövedelmi adó	9.084,624.09 ^{1/2}	13.924,347.78 ^{1/2}	17.922,925.25	21.915,697.28	22.834,225.77	23.809,812.88 ^{1/2}	22.618,121.41 ^{1/2}	21.683,724.03	20.593,722.48 ^{1/2}	20.954,769.77
5. Örökösödési adó	21,853.29 ^{1/2}	18,632.33 ^{1/2}	20,943.76 ^{1/2}	22,823.08 ^{1/2}	34,240.26 ^{1/2}	24,714.94 ^{1/2}	—	—	—	—
6. Végrehajtási illeték	—	104,258.27 ^{1/2}	117,293.96 ^{1/2}	138,866.31 ^{1/2}	—	203,348.86 ^{1/2}	206,326.54	219,211.28 ^{1/2}	235,433.56 ^{1/2}	247,372.53
7. Késedelmi kamat	—	—	44,476.61	164,502.80	—	355,708.22 ^{1/2}	389,707.91	410,439.30 ^{1/2}	427,389.69	497,703.17 ^{1/2}
Összes egyenes adó	58,934,324.68	77,909,353.43 ^{1/2}	82,258,857.57 ^{1/2}	87,774,615.42	89,629,267.28	91,902,740.33 ^{1/2}	92,206,552.14	91,994,149.32 ^{1/2}	90,941,594.22	91,373,493.79 ^{1/2}
<i>Közzetett adók:</i>										
1. Szeszadó	7.138,815.35	7.801,724.44 ^{1/2}	7.710,298.24	7.880,566.63	8.039,390.46 ^{1/2}	8.103,513.68	8.514,407.14	8.444,277.93	7.610,672.82	7.118,702.37
2. Boradó	3.233,462.25 ^{1/2}	3.550,649.30 ^{1/2}	3.755,329.61 ^{1/2}	3.948,445.26	4.228,517.13	4.285,523.35 ^{1/2}	3.754,983.12	3.920,847.11 ^{1/2}	3.913,275.11 ^{1/2}	3.916,652.56 ^{1/2}
3. Söradó	17.242,641.77	17.761,023.38	19.021,856.78	21.124,062.61	23.344,225.29 ^{1/2}	26.233,601.94	24.460,898.77	24.016,921.51 ^{1/2}	22.857,841.40 ^{1/2}	21.395,944.98 ^{1/2}
4. Húsadó	3.438,579.77 ^{1/2}	3.637,038.17	3.994,876.13 ^{1/2}	4.138,079.64	4.321,214.95 ^{1/2}	4.541,604.21 ^{1/2}	4.478,556.27 ^{1/2}	4.625,655.34	4.579,487.47 ^{1/2}	4.612,401.36 ^{1/2}
5. Czukoradó	11.913,362.34 ^{1/2}	8.064,207.90	10.259,362.78	12.452,381.43 ^{1/2}	13.252,973.93	11.863,337.23	8.523,100.75	9.619,913.70	11.846,032.08	17.783,981.71 ^{1/2}
6. Más fogyasztási adók	2.109,265.27	2.165,081.57	2.070,508.44 ^{1/2}	2.188,056.99	2.304,950.15 ^{1/2}	2.273,992.02	1.875,793.95 ^{1/2}	1.898,318.61	1.860,563.25	1.838,230.47
7. Bérletek	2.929,719.44 ^{1/2}	3.020,075.40	3.089,754.74 ^{1/2}	3.157,661.57 ^{1/2}	3.243,943.94 ^{1/2}	3.351,989.47 ^{1/2}	3.366,361.47 ^{1/2}	3.428,514.81 ^{1/2}	3.449,494.67	3.455,741.38
8. Egyéb bevételek	1.655,623.49 ^{1/2}	1.907,777.87	21,476.93	20,023.47 ^{1/2}	33,247.88 ^{1/2}	46,257.06	27,025.92	21,957.06 ^{1/2}	27,870.22 ^{1/2}	19,127.46
9. Dazio consumo Dalmáciában	—	—	112,339.35	107,213.89 ^{1/2}	109,558.04	107,397.22	111,759.49	127,587.31 ^{1/2}	118,939.51	121,441.29
10. Biztosítékok	—	—	2,046,815.08	2,048,010.87 ^{1/2}	2,372,906.27 ^{1/2}	2,533,899.46 ^{1/2}	2,178,851.99	2,323,956.40	2,284,095.54	2,235,876.23 ^{1/2}
Összes közzetett adó	49,661,469.70 ^{1/2}	47,907,581.04	52,082,618.10	57,065,002.38 ^{1/2}	61,250,928.02	63,381,115.66	57,291,739.12 ^{1/2}	58,427,949.80 ^{1/2}	58,548,272.05 ^{1/2}	62,499,099.83 ^{1/2}
<i>Egyéb állami jövedelmek:</i>										
Határvám	15.968,829.56	19.500,605.78 ^{1/2}	21.148,268.86	25.625,516.09 ^{1/2}	26.212,530.78	24.805,498.67 ^{1/2}	19.747,784.58	19.456,051.10 ^{1/2}	18.187,521.06	19.398,832.75 ^{1/2}
Bélyeg	11.860,737.83 ^{1/2}	12.380,973.83 ^{1/2}	12.663,568.05 ^{1/2}	13.350,704.06 ^{1/2}	14.216,969.35	14.981,846.84	15.844,704.15	16.388,031.45	16.910,490.61 ^{1/2}	17.228,243.72 ^{1/2}
Jogilletékek és díjak	19.691,239.82	24.819,446.96	25.495,460.42 ^{1/2}	28.027,013.47	40.651,496.57	40.725,734.02	35.021,957.38	34.027,679.64 ^{1/2}	32.211,736.53	30.703,581.33
Fémjelzés	174,498.18	194,595.38 ^{1/2}	185,878.68 ^{1/2}	223,542.40 ^{1/2}	273,592.76 ^{1/2}	270,595.75	197,560.43 ^{1/2}	188,072.52 ^{1/2}	152,470.63	148,633.20
Út-híd- és rév-vám	2.687,043.62 ^{1/2}	2.772,253.26	2.768,935.81	2.755,086.50	2.761,326.45 ^{1/2}	2.798,575.15	2.710,439.84 ^{1/2}	2.710,208.24	2.585,622.29	2.529,580.54
Dohány-jövedék	45.573,354.97 ^{1/2}	48.526,928.02 ^{1/2}	50.948,310.34 ^{1/2}	55.211,209.73	58.536,277.49 ^{1/2}	61.373,189.34	59.236,016.80 ^{1/2}	59.246,782.11 ^{1/2}	59.640,170.21	59.039,752.59 ^{1/2}
Lotto-jövedék	13.804,348.03	13.646,166.37 ^{1/2}	13.746,491.18	15.259,130.68	16.037,615.42 ^{1/2}	19.329,539.45	20.239,606.88 ^{1/2}	20.783,917.45 ^{1/2}	22.678,470.60 ^{1/2}	21.733,847.64
Só-jövedék	19.717,925.54	14.626,160.22	18.945,808.61 ^{1/2}	19.011,693.79	18.956,806.24 ^{1/2}	19.390,298.60 ^{1/2}	18.994,433.70 ^{1/2}	18.904,049.45	19.181,962.48	19.178,149.41 ^{1/2}
Állami jószágok és erdők	5.025,992.59 ^{1/2}	3.850,919.00	4.198,785.98 ^{1/2}	4.181,785.97 ^{1/2}	4.720,291.83	4.539,213.62 ^{1/2}	4.067,805.56	4.599,417.91	4.598,205.62	3.959,566.47
Bányászat	12.295,932.46	8.508,408.84	4.838,990.61	4.952,387.31	4.436,958.66	5.252,899.86 ^{1/2}	5.731,218.22	5.233,094.26 ^{1/2}	5.421,012.95	5.486,993.67
Pénzverés	746,263.68 ^{1/2}	563,362.53	492,111.50	286,235.88	583,830.64	380,450.00	492,987.24	453,511.95 ^{1/2}	440,029.86	937,147.28 ^{1/2}
Állami nyomda	909,545.00	1.080,800.94 ^{1/2}	970,873.17 ^{1/2}	920,884.18	1.155,897.20	1.257,154.18	1.392,620.34 ^{1/2}	1.207,817.85 ^{1/2}	1.369,582.94	1.263,940.97
Állami épületek	113,961.78	119,336.78	57,152.53 ^{1/2}	87,274.96 ^{1/2}	93,683.10	95,518.81 ^{1/2}	105,031.91	122,881.04 ^{1/2}	105,788.23 ^{1/2}	112,304.90
Állami vasutak jövedelme	156,126.81 ^{1/2}	116,979.06	76,596.16 ^{1/2}	57,005.25 ^{1/2}	42,896.44 ^{1/2}	161,224.60 ^{1/2}	98,394.63	94,565.05 ^{1/2}	111,517.24	1.975,263.98
Pénztári kezelés	322,281.95 ^{1/2}	531,305.19 ^{1/2}	4.571,569.47	1.900,945.42	449,136.09	3.041,777.84	1.931,687.85	992,017.56 ^{1/2}	582,147.83 ^{1/2}	799,368.53 ^{1/2}
A pénzügyi tárca közigazg. bevételei	87,112.67	120,734.79	1.544,805.57	1.609,988.63 ^{1/2}	1.639,520.68 ^{1/2}	1.601,515.99	1.543,899.85	1.572,086.52	1.564,916.23 ^{1/2}	1.549,137.52 ^{1/2}
Állami tenyésztő intézetek	—	482,642.84 ^{1/2}	297,078.84	241,963.36	219,046.78	364,068.78 ^{1/2}	359,490.51	392,817.37 ^{1/2}	364,876.98 ^{1/2}	333,118.20
Posta	8.908,597.78	10.028,779.19 ^{1/2}	10.657,011.79	11.814,731.40 ^{1/2}	12.952,917.31 ^{1/2}	14.009,657.02	14.219,162.57	14.620,136.36 ^{1/2}	14.463,536.74 ^{1/2}	14.846,282.82
Távirda	2.237,948.36 ^{1/2}	2.338,131.58	2.191,337.55 ^{1/2}	2.517,868.16 ^{1/2}	2.859,470.17	3.019,550.79 ^{1/2}	2.617,493.75 ^{1/2}	2.755,089.51	2.936,760.08	3.166,276.36 ^{1/2}
Bánya-illetékek	124,197.17	150,228.94 ^{1/2}	171,193.26	184,247.46	269,002.37 ^{1/2}	349,324.92	360,127.63	321,606.23	266,474.26 ^{1/2}	257,809.02
Összes rendes állami jöved.	268.401,731.22 ^{1/2}	289.175,694.02 ^{1/2}	311.351,684.00 ^{1/2}	333.058,922.55 ^{1/2}	364.954,464.22 ^{1/2}	373.031,490.26 ^{1/2}	353.410,715.12	354.491,932.70 ^{1/2}	353.262,559.68 ^{1/2}	353.519,424.27

A bevételek első főcsoportját az egyenes adók képezik, s itt meg kell jegyeznünk, hogy mind a két kimutatásban az egyenes adók a velök járó földtehermentesítési pótlék nélkül vannak felvéve. A magyar kimutatásban meg van ugyan lejebb e pótlék, az osztrák budgetben azonban teljesen hiányzik, minthogy ott a bevételeket az országos pénztárak kezelik s nem a kincstár. Az egyenlő alapon történő összehasonlítás kedvéért tehát csak az egyenes adókat vesszük föl tehermentesítési pótlék nélkül, mely különben is roppant változó.

Igy tekintve, látjuk, hogy nálunk az egyenes adók összege 45 millió forintról, közbeeső ingadozások után 1874-ig természetesen gyarapodás útján 47 millióig, ezután pedig 1877-ig új adók behozatala következtében 64 millióig emelkedett, míg Ausztriában ugyancsak ez egyenes adók csupán természetesen gyarapodás útján minden adóemelés nélkül 58 millió forintról 90 millió forintra emelkedtek. A mi az egyes adónemeket illeti, a szorosán vett földadó meglehetősen változatlanul 36—37 millió körül forgott Ausztriában, míg nálunk kezdetben 29 millióról nagy ingadozások mellett leszállt 28 millióra. Sem egyik, sem másik összegben nincs benn a földtehermentesítési pótlék s Magyarországon 1876 óta hozzájárul még a jövedelmi pótladónak körülbelül fele $3-4\frac{1}{2}$ millió forint. Roppant eltérést, emelkedést mutat Ausztriában a házadó, mely ott 14 millió forintról 24 millió forintra emelkedett, míg nálunk 5 millió forintról $6\frac{1}{2}$ millióra ment. A többi adóknál bizonyos eltérés mutatkozik. Ausztriában ugyanis kereseti és jövedelmi adó áll fenn máig, míg nálunk 1875 óta a kereseti adó, a nyilvános számadásra kötelezett társaságok adója s a tőkekamatadó czímén szedik a megfelelő állami bevételeket. Az itt összefoglalt állami bevételek 13 millió forintot tettek eleinte Ausztriában s majdnem 30 millió forintra gyarapodtak 1877-ig, nálunk ellenben 10 millió forintról csak 16 millióig terjedt az emelkedés ugyanez idő alatt.

E kevés szám elég világosan szól Ausztria vagyoni fölénye mellett Magyarországgal szemben. Magyarország legnagyobb gazdagsága a föld, és még az sem hajt annyi adót a kincstárnak, mit egyedül az osztrák földművelés előrehaladottabb voltának lehet tulajdonítani, minthogy Magyarország terület, és még

inkább művelés alá eső terület dolgában fölötte áll Ausztriának. A különböző kereseti és jövedelmi adók még egyszer annyit hoznak Ausztriában a kincstárnak, mint nálunk, s ott 10 év alatt 180 perczenttel gyarapodtak, míg nálunk csak 60 perczenttel. Legszembeszökőbben mutatja Ausztria vagyoni túlsúlyát a házadó, mely ma közel négyszer annyit hoz Ausztriában, mint nálunk és 65 százalék gyarapodást mutat a Lajtán túl, s alig 30 százalékot Magyarországon. A fogyasztási adók összege szintén sokkal kedvezőbb Ausztriában, mint nálunk, a meny nyiben ott 49·6 millió forintról 62·4 millió forintra emelkedtek, míg nálunk mindig csak 12 körül ingadoztak. Ausztriában a söradó 17 millió forintról 21 millió forintra emelkedett, nálunk 897,000 forintról 1868-ban, fölemelkedett 1,493,000 forintra 1871-ben, de azután leszállt folytonosan és 1877-ben tett 905,000 forintot. Ausztriában a czukoradó fölemelkedett 11 millió forintról 17 millió forintra, nálunk 865,000 forintról, egészen úgy mint a söradó, fölemelkedett 1,511,000 frtra s végül leszállt 741,000 forintra. E két adónemnél mutatkozó nagy egyenlőtlenség részben a restitutio visszásságaiban, részben ama körülményben rejlik, hogy az osztrák kincstár szedi a Magyarországon fogyasztott sör és czukor legnagyobb része után az adót, a mi természetesen nem felel meg ez adó fogalmának. A restitúciónál némileg segített az új kiegyezés, de a másik bajon még sokat kell enyhíteni, részben az illető iparágaknak, ha a szükség úgy kívánja, akár mesterséges előmozdításával, részint egyenes törvényhozási intézkedések által is.

Kevesebb aránytalanságot mutatnak a többi fogyasztási adók. A szeszádó 6 millió forint körül ingadozik nálunk, 8 millió forint körül Ausztriában. A boradó Ausztriában 3·2 millió forintról fölszállt 4·2 millióra s végül lement 3·9 millióra; nálunk pedig 2·4 millió forintról folytonosan fölemelkedett 2·9 millió forintra. A húsadó végre Ausztriában 3·4 millió forintról fokozatosan fölemelkedett 4·6 millió forintra, nálunk pedig 1·8 millió forintról 2·2 millió forintra.

Ismét nagy az aránytalanság a többi e czímen befolyó jövedelmeknél, melyek Magyarországon csak az első évben szerepelnek 1 millió forinttal, azután csak egy-két ezer frttal és majd egészen eltűnnek, míg Ausztriában átlag meghaladják

a 6 millió forintot s részben a már említett adókat szaporítják.

Áttérve a harmadik főcsoportra, el kell hagynunk az első rovatot, a vámot, melyet eltérő alapokon számít a két kimutatás. Ettől eltekintve, az egész táblázatban csak a két következő tétel olyan, melyet brutto lehet összehasonlítani, míg a többiek a nagy kezelési költségek mellett csak netto összehasonlítás után ítélhetők meg helyesen. E két tétel a bélyeg és illeték. Az előbbi 3·6 millió forintról 7·8 millió forintra szaporodott föl nálunk, s 11·8 millió forintról 17·2 millió forintra Ausztriában. Az utóbbi 6·9 millió forintról 14·9 millió forintra nálunk és 19·6 millió forintról 30·7 millió forintra Ausztriában. Egészben véve öröndetes szaporodás, mely azonban szintén kedvezőbb Ausztriában, részben azért, mert forgalmunk nem oly fejlett, de részben azért is, mert nálunk nagyobb mérvben károsítják meg a kincstárt.

Ezek után áttérhetünk a hátralévő bevételek legfőbbjeire netto eredményeikben.

Némely rendes állambevételek netto eredménye.
Magyarországon.

Évek	Dohányjüvedék			Lotto-jüvedék			Só-jüvedék			Áll.-jóság ^a			Állami erdők			Bánya és pénz-verés			Államvasút			Lótenyésztés				
	millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.			millió ftt.				
	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto	Bevétel	Kiadás	Netto		
1868	16.7	2.7	14	2.5	1.4	1.1	15.3	1.4	13.9	5.7	1.4	4.3	2.9	1.7	1.2	5.2	3.0	1.9	0.5	0.2	0.3	0.9	1.4	—	0.5	
1869	18.5	7.5	11	2.7	1.5	1.2	12.1	1.6	10.6	3.7	1.5	2.2	3.9	1.6	2.3	9.4	8.4	1.0	0.5	0.5	0	1.2	1.9	—	0.7	
1870	18.7	9.7	9	3.3	1.5	1.8	13.7	2.6	11.1	5.1	2.2	2.9	3.2	3.4	—	0.2	11.9	10.8	1.1	2.3	1.8	0.5	1.3	1.5	—	0.2
1871	23.6	8.8	14.8	3.0	1.6	1.4	14.3	2.6	11.7	5.1	2.3	2.8	5.9	3.6	2.3	9.9	11.5	—	1.6	3.9	2.7	1.2	1.3	2.2	—	0.9
1872	25.4	10.4	15	3.1	1.6	1.5	14.6	3.8	10.8	4.3	2.1	2.2	8.5	4.7	3.8	10.3	11.1	—	0.8	5.1	3.6	1.5	1.7	2.8	—	1.1
1873	25.6	9.3	16.3	3.8	2.3	1.5	13.3	1.9	11.4	4.4	1.9	2.5	6.9	6.8	0.1	8.9	10.2	—	1.3	7.5	6.3	1.2	1.6	2.6	—	1.0
1874	25.0	10.2	14.8	4.2	2.5	1.7	12.2	2.3	9.9	4.7	2.1	2.6	5.8	5.7	0.1	9.5	12.2	—	2.7	5.6	5.6	0	1.3	2.8	—	1.5
1875	25.7	10.8	14.9	4.1	2.2	1.9	12.7	2.2	10.5	4.8	2.1	2.7	6.3	4.9	1.4	7.1	8.2	—	1.1	6.9	5.4	1.5	1.0	2.6	—	1.6
1876	27.6	13.4	14.2	4.2	2.7	1.5	13.0	1.9	11.1	4.3	1.9	2.4	5.0	4.1	0.9	9.1	9.9	—	0.8	8.3	6.2	1.1	1.4	2.1	—	0.7
1877	29.3	12.9	16.4	4.3	2.4	1.9	13.8	2.5	11.3	4.5	2.4	2.1	5.4	3.9	1.5	8.6	9.0	—	0.04	8.2	5.6	2.6	1.9	2.5	—	0.6

Ha sor szerint először is a jövedékeket tekintjük, látni fogjuk, hogy azok közül csak a sójödék eredményei felelnek meg a természetes aránynak. A sójödék ugyanis nálunk az első év 13·9 millió forintjáról már 1869-ben leszállt 10·6 millió forintra, de azután lassan és fokozatos emelkedéssel s csak igen kevés ingadozás mellett felszállt 11·3 millió forintra 1877-ben. Ausztriában e jödék egészen hasonló változásokon megy keresztül. Kezdetben 16·4 millió frtot hoz, de már 1869-ben leszáll 14·4 m. frtra, hogy azután hasonló módon, mint Magyarországon, végül fölemelkedjék 16·3 millió forintra. A jövedelem ez eredménye körülbelül megfelel a lakosság arányának. Jóval kedvezőtlenebb a lotto eredménye, mely nálunk némi ingadozások mellett 1·1 millió forintról 1·9 millió forintra emelkedett, Ausztriában pedig szintén némi ingadozással 5·3 millió forintról 8·9 millió forintra. De még ez aránytalanság is érthető s a lottojáteket nagyobb mérvben üző városi lakosság túlnyomóságával magyarázható. A dohányjödék aránytalansága azonban már nem enged ilyen megfajtást. E jövedelemág ugyanis 14 millió forintról némi ingadozások mellett 16·4 millió forintra emelkedett, Ausztriában pedig hasonló ingadozásokkal 28·9 millió forintról 37 millió forintra. A városi lakosság túlnyomó volta nem magyarázhatja meg a roppant különbséget, melyet — szerény nézetünk szerint — csak azzal lehet megérteni, hogy nálunk a csempészetet, ugyszólván, egészen nyíltan üzik.

A többi itt felsorolt jövedelmeket négy csoportba oszthatjuk, az állami jóságok és erdők, a bányászat és pénzverés, az államvasutak s végül a lótenyésztés csoportjaira. Hogy előbb a kedvezőtlenebb eredményeken essünk túl, vegyük először is a bányászatot és a pénzverést. E jövedelmi ág kezdődik nálunk 1·9 millió forint *plus*-szal, a következő két évben leszállt 1 és 1·1 millió *plus*-ra, 1871-től fogva azonban deficitet mutat föl, s pedig sor szerint 1877-ig 1·6, 0·8, 1·3, 2·7, 1·1, 0·8, 0·4 millió forint deficitet. Ausztriában ugyane jövedelmi ág folytonos *plus*-t mutat, s pedig 1868-tól 1877-ig sor szerint 2·5, 2·4, 0·9, 1·2, 0·9, 1·2, 1·4, 0·2, 1·1 és 1·1 millió forintot. Ausztriában a hanyatlás valószínűleg eladásokra vezethető vissza, mely rendszert szükséges lesz nálunk is meghoonosítani. Mert

igaz ugyan, hogy a deficit évről-évre kisebb, de az mégis nagy anomalia, hogy az állam milliókra menő vagyona után, a helyett hogy jövedelmet huzzon, még rá is fizessen.

A második és utolsó ily jövedelmi ág, mely deficittel jár: a lótenyésztés, a hol azonban közgazdasági érdekek és előnyök ellensúlyozzák talán a veszteséget, s e részben mindenestre kedvezőbb a helyzet nálunk, mint Ausztriában. De lássuk a számokat. Nálunk a folytonos deficit az évek sora szerint 1868—1877-ig tett 0·5, 0·7, 0·2, 0·9, 1·1, 1·0, 1·5, 1·6, 0·7, 0·6 millió forintot; Ausztriában az első évben nem költöttek semmit e célra, de 1869—1877-ig ez az eredmény, szintén mint deficit: 0·8, 1·0, 1·2, 1·0, 1·4, 1·6, 1·4, 1·0, 1·2 millió forint. Szóval Ausztriában ez igazgatási ág általában nagyobb deficittel jár, noha talán senki sem lesz, a ki az Ausztriában e téren elért közgazdasági eredményeknek a nálunk e téren elért sikerekkel szemben előnyt adni hajlandó lenne.

Az államjóságek és erdők csoportja az első két évben igen kedvező eredményeket mutat föl nálunk 5·5 és 4·5 millió forint jövedelemmel, de 1870-ben nagy hanyatlás áll be, az összes jövedelem nem lévén több 2·7 millió forintnál. A következő két évben ismét kedvező eredményeket látunk, 5·1 és 6 millió forintot. 1873-ban hanyatlás áll be, nem lévén több a jövedelem 2·6 millió forintnál, a mi azonban a további évek folyamában kedvezőbb lesz 2·7, 4·1, 3·3, és 3·6 millió forint jövedelemmel. Ausztriában következő számokat kapunk 1868—1877-ig: 1·8, 2·2, 1·7, 1·7, 1·4, 1·1, 0·7, 1·1, 0·8, 1·5 millió frtot. E téren tehát évenként átlag legalább is 2 millió forinttal kedvezőbb az eredmény nálunk mint Ausztriában, a mi első sorban annak tulajdonítható, hogy Ausztria, mint tudjuk, az erdőket kivéve, ugy szólván minden fekvő jószágot elidegenített.

Utolsónak hagytuk az államvasutakat. Itt a netto eredmény Magyarországon némi ingadozások mellett 2·6 millió forint *plus*-ra emelkedett, míg Ausztriában 0·2 millió forint *deficit* mutatkozik. S e részben a jövő csak mind kedvezőbb arányokat tüntethet fel nálunk. Itt lel némi kárpótlást Magyarország ama nagy kiadásokért, melyekkel államadosságának kamatait szaporította.

VII.

Csak odavetett töredékes adatokat szolgáltatunk, s még így is majdnem áttörtük azt a keretet, melyet egy értekezésnek szem előtt kell tartania. Bármily keveset is nyújthattunk azonban, talán mégis sikerült bebizonyítanunk, hogy Magyarország pénzügyi helyzete, minden komolysága daczára, nem oly kedvezőtlen, mint ezt Ausztriával szemben feltüntetni szeretik.

Mindenekelőtt tagadhatatlan, hogy kimutatásaink még a csoportosításokban is őszintébbek, és a valónak jobban megfelelők, mint az osztrák kimutatások, s ez a körülmény is eléggé mutatja, hogy nincs oly sok takarni valónk, mint azt némelyek elhitetni szeretnék. Mérlegünk, minden kedvezőtlen volta daczára, nem oly szomorú, mint osztrák szomszédainkké, kiknél az utolsó két évben 105 és 130 millió forintot tett a valóságos deficit. S a mérleg azóta sem kedvezőbb Ausztriában, mint nálunk. A boszniai occupatio költségeivel terhelt rendkívül kedvezőtlen 1878-ik évről nem is akarunk szólni. Ez évben az oszták deficit a költségvetés keretén belül 89 s azon kereten kívül még 23 millió forint, összesen 112 milliót tüntet föl, míg nálunk az összes deficit 58 millió forintot tett. S az osztrák deficithez még hozzá lehetne csatolni amaz adósságot, melyet a törlesztés érdekében csináltak, s a mely mintegy 10 millió forintra ment. De mellőzve e rendkívüli évet, az 1879-iki pénzügyi törvény 78,598,506 forint deficitet ír elő a törlesztésekre fölvett kölcsönök nélkül, melyeket 30 millió forintban állapít meg. Vagyis az összes deficit 108 millió forintnál többre volt előirányozva. Nálunk ugyanaz évben 27 millió volt az előirányzott deficit, s habár az időközben bekövetkezett rendkívüli kiadásokkal a mi deficitünk 40 millió forintra megy, még mindig óriási nagy az eltérés. De még ez évre sem kívánunk nagy súlyt fektetni, mert hiszen zárszámadásai még nem fekszenek előttünk, s legföljebb csak azon okból hoztuk fel, hogy lássék, miszerint az 1876 óta beállt fordulat Ausztria rovására nem valami muló és pillanatnyi tűnemény.

Egészen elfogulatlanúl tekintve az eddig fölhozott számokat, látjuk, hogy Ausztria jóval gazdagabb ugyan, mint Magyarország, de mint adós, aligha nyújt nagyobb biztosítékot hitelezőjének, mint a kétségtelenül szegényebb Magyarország.

Ausztria kedvezőbb mérlegeket tüntetett fel 1874-ig. De miért? Mert erős és kiméletlen kezekkel adó alá vetette saját adósságainak szelvényeit és sorra adogatta el államjavait ugyanakkor, midőn Magyarország államjavakat vásárolt és nagyobb befektetéseket tett. 1874-től fordul a koczka. Magyarország nagy financiaális megpróbáltatásoknak volt kitéve, s minthogy némely közvetett jövedelmei, mint a söradó, cukoradó, rop-pant kedvezőtlen képet tüntetnek fel, megragadta a legsúlyosabb eszközt, az egyenes adóknak fölemelését, csakhogy hitelét csorbitatlanúl fentartsa. Ausztria ez alatt lejjebb ment a lejtőn s nem tett semmit az államháztartás megromlott egyensúlyának helyreállítására. Ausztria ovatosabb volt a kiadások terén, mint mi, s egyszersmind kevesbbé válogatós a jövedelmek felhasználásában. De azt az áldozatkészséget, a mit e szegényebb ország tanúsított, nem is fogjuk egyhamar találni, mert ahhoz, bizonyos erős politikai érzéken kívül, igen erős kormány, vagy legalább is nagy parlamenti többség szükséges, a mit Ausztria a közel jövőben alig fog felmutathatni.

Egyes közvetett adóforrásaink fokozásában sokat tanulhatunk s kell tanulnunk Ausztriától, s hogy egészen őszinték legyünk, be kell vallanunk, hogy Magyarországon sokkal erősebb a hajlam a kincstárt, főleg egyes közvetett adóknál megkárosítani. Nem szabad azonban feledni, hogy a hosszú absolutismus és idegen uralom e hajlamot mintegy nemzeti erénynyé tette s így azt egyszerre kiirtani igen bajos,

Mindkét állam mérlege kedvezőtlen, s mindkét államban csak a közvetett adóktól remélhetünk nagyobb sikert. Ausztriában azért, mert alig lesz kormány, mely az egyenes adók emelését ajánlani merje, Magyarországon azért, mert csak nem rég folyamodtak ez eszközhöz.

A közvetett adókhoz kell tehát folyamodnunk, s midőn tudjuk, hogy ezek legnagyobb részénél csak az osztrákokkal egyetértőleg lehet változtatásokat tennünk, szolgáljon meg-

nyugtatónkra az a tudat, hogy most az egyszer csakugyan mi várhatunk jobban.

Nem hiszünk magunknak azzal, hogy a tárgyat kimerítettük volna. Ellenkezőleg nagyon is jól tudjuk, hogy igen töredékes valamit nyújtottunk, mely sok tekintetben hiányokat és talán némi tévedéseket is rejthet magában. Egy érdeme azonban talán még is lesz e soroknak. Igyekeztünk elfogulatlan párhuzamot vonni Ausztria és Magyarország pénzügyei között, és ezzel talán sikerült mások figyelmét is az eddig teljesen elhanyagolt és nagy fontosságú tárgyra terelni. S mitsem kívánunk inkább, mint azt, hogy e sorok czáfolatra találjanak lajtántúli testvéreinknél: mert igen sok üdvöst várunk mindkét részről az ez irányban meginduló tárgyilagos eszmecsere-től. Meggyőződésünk, hogy ez által szélesebb körben terjedne el az érdekeltség e kérdés iránt, s talán sikerülne a külföldet meggyőzni arról, hogy saját érdekében is helytelenül jár el, midőn hitelképességünket alacsonyabbra taksálja, mint az osztrák államét, a mivel osztrák testvéreinknek alig fogunk kárt okozni. Még nagyobb fontosságot tulajdonítunk azonban annak, hogy az ily eszmecsere útján nemcsak sokat tanulhatunk egymás jó és rossz oldalaiból, fogatkozásaiából és érényeiből, hanem egyszersmind igazságosabbak és méltányosabbak is leszünk egymás iránt, a mi két oly államnál, melynek minden tíz évben új gazdasági egyezséget kell kötnie, de politikailag fölbonthatlan egységet képez, nemcsak üdvös előny, hanem egyszersmind elengedhetetlen kötelesség.